

NAPKELET

FÉLHAVI FOLYÓIRAT

FŐSZERKESZTŐ: PAÁL ÁRPÁD

SZERKESZTŐK:

KÁDÁR IMRE & LIGETI ERNŐ

III. ÉVFOLYAM

5. SZÁM

CLUJ-KOLOZSVÁR

1922 MÁRCIUS 15.

Paál Árpád: Márciustól októberig (programm-cikk)
 — **Erdélyi József:** Adósság. Dal a világ végén, Kesergő (versek)
Wegerne Földes Anna: Nem adnám a világ sűrű kincséé't sem (novella) — **Bárd Oszkár:** Problemák szirtjei között (vers) — **Kádár Imre:** Vers a versről egy kételkedő költőnek (vers) — **Kaczér Illés:** Aztán, Erre és Nahát (mese) — **Olajos Domokos:** Az erdélyi magyarság politikai módszerei — **Balázs Béla:** Isten tenyerén (reg. 17)
Erdélyi fejek: Ligeti Ernő: Sándor József, Báró Iósika Sámuel (Hosszu Márton rajzaival)

Viták és észrevételek: Kádár Imre: Szeljegyzetek a civilizáció kortörténeténg margójára: — Ki a legszebb férfi? — Friedrich István!

Népek és kulturák: Székely Béla: Az új amerikai költészet — **Keresztury Sándor:** Román könyvek- és folyóiratokból

Két hét politika: Weiss Sándor: Miért kell írni a politikáról?

Jegyzetek és könyvismertetések: Keresztury Sándor: Lesznai Anna: Eltévedt litániák — **Járossy Dezső:** A hang és a szín közös esztétikája — **Erdélyi Kálmán:** Dr. Szabó László: Mi okozta az összeomlást és a forradalmakat?

Napkelet hírei

ARA: 8 LEI 8 CSEH KOR. 30 MAGY. KOR. 300 OSZT. KOR. 4 DINÁR 8 MÁRKA

NYOMTA A LAPKIADÓ ÉS NYOMDAI MŰINTÉZET R.-T. CLUJ-KOLOZSVÁR

FŐMUNKATÁRSÁK:

**BÁRD OSZKÁR, JANOVICS JENŐ, KÓS
KÁROLY, NAGY DÁNIEL, NYIRŐ JOZSEF,
SZOMBATI SZABÓ ISTVÁN, TABÉRY
GÉZA, ZSOLT BÉLA**

SEGÉDSZERKESZTŐ:

SZENTIMREI JENŐ

ELŐFIZETÉSI ÁRAK:

negyedévre . 45 lej, 45 cseh, 150 magyar, 1000
osztrák korona, 25 dinár, 45 márka.

félévre . . . 80 lej, 80 cseh, 250 magyar, 1800 osz-
trák korona, 45 dinár, 80 márka.

egészévre . 150 lej, 150 cseh, 450 magyar, 3200
osztrák korona 80 dinár, 150 márka.

Az évi ajánlási költség beküldése ellenében
a lapot ajánlott levélben kaphatják meg előfi-
zetőink, ami a pontos postai kézbesítést biztosítja.

A „Napkelet” a szabad kutatás s a különböző irodalmi írá-
nyok és világnézetek szabad fóruma. Nem alkalmaz lelkiismereti
kényszert senkivel szemben s minden irányt szóhoz enged, ha becsü-
letes álláspontot fejez ki és önmagának mértékével mérve értéket
jelent. Ezért minden író önmaga felelős cikkéért.

Csak azokat a kéziratokat őrizhetjük meg, amelyeket a szerző
felkérésünkre küldött be. Más kéziratokat nem adunk vissza. Minden
beérkezett kéziratot három hónapon belül megválaszolunk.

I R O D A	LAPKIADÓ	Ü Z E M
STR. MEMO- RANDULUIS TELEFON 664.	RÉSZVÉNYTÁRSASÁG CLUJ-KOLOZSVÁR	STR. UNIVER- SITATI H. No. 8 TELEFON 694.
◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆
◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆	◆ ◆ ◆ ◆

Modern, nagy nyomdászemében
ugy könyvnyomdai, mint litogra-
fiai munkát fővárosi létséssel, ol-
csón és gyorsan készít. ☉ Könyv-
költészet, vonalzóberendezése és
üzleti könyvgyártása is olyan igé-
nyekre berendezett, hogy e téren
is helyettesíteni tudja a budapesti
fejlett nyomdavállalatokat. ☉ Az
ipari és kereskedőkörököt próba-
megrendelésre kéri. Postai meg-
rendelést a legpontosabban teljesít.

MÁRCIUSTÓL OKTÓBERIG

Irta : PAÁL ÁRPÁD

Március, az közmondásos szabadsághónap. Brutus hatalomdöntő márciusi idusára a tizenkilencedik század márciusai is szeretnek visszamutatni. Az újkor márciusa egészen az ókor márciusára iveli vissza a maga emlékezését, hogy ezen a diadaliven keresztül mintegy a századok időtömegének a kíséretében törjenek elő a népek új megjelenései. Március így vált egész Európa érzésében és felfogásában szabadságkezdő jelentőségeket időszakává.

És október, az ősz közepe, a termések betakarításának a hónapja, az is szabadsághónap. A magyarok 1848-iki márciusának 1849 októberre adott haláldőfést, de ezzel a halállal a feltámadásra való ráutalást is. És az 1918-ik év októberre el is hozta a feltámadást. De nemcsak a magyarnak jelentőséges ez az október, hanem az egész világnak. Az 1914. évben kezdett világháború elérte azt a rettenetes föltornyosulást, amire még az emberiség példát nem látott. Embermillióknak, gépeknek, pénzmilliárdoknak az egymás ellen való kirobbanása, egymást gyilkoló és kiűrtő elvadulása felfordított mindent, kicsavart a gyökeréből minden nagy és kis életet. Ennek a világrendülésnek a levegőhöz és bölcseséghez jutása kezdődött meg az 1918. évi októberben. Csak megkezdődött, de az addigi világrendítő föltornyosulás ezen a kezdeten omlott alá. Ennek a kezdetnek óriási mindent-bírást kellett elviselnie. Óriási bátorságot kellett kitérnie, hogy a háborus örület minden áldozataért a felelősséget vállalja, győzők lázát és legyőzöttek szégyenét mind magára vegye, s így vessen véget a háboru vérontásának.

Az 1918. évi októbernek ez az emberiségmentő nagy jelentősége. Nem az, hogy akkor békediktálások állapotába került a harcok világ egyik fele, hanem az, hogy a másik felében volt erkölcsi erő ennek a szenvedésnek a befogadására. A békediktálások — ezt immár mindenki vallja — nem eléggé sikerültek. A háboru elfogultságaiból, a történelem minden magasságát előntő véres gyűlöletből átcsapott a béke írásaira is a szeretetlenség, a letiprasi vágyak özöne, a megtorlások visszahullámozása. De ezzel a szörnyen előrelátható átmenettel is vállalni kellett a békekezdést, valahogyan utba kellett indítani a sápadt jövőt, az emberiség visszafajzott lélegzetét.

Ezt vállalta az 1918. évi október. Amít tett, az az emberiség magára ismerésének a nagysága volt; valami csodálatos hitébredés olyankor, mikor immár minden képzeletet túlhaladott az emberüldöző embernek egymásiránti hitetlensége. Minél tulcsapongóbb volt ez a hitetlenség, annál fönségesebb volt, hogy hitt, mert ébredni vele szemben. Az 1918. évi október ezt a lélekfönséget elhozta közénk.

Hogy ezt a hitet és ezt a lélekfönséget a háborus hullámok visszaözlélései mihamar megint elhomályosították, ez csak látszatra igaz. Az a hit és az a lélekfönség él tovább. A békekezdés zavarait és homályosságait ki fogja bírni, mert kibírta a háborus feltornyosulás iszonyu alászakadását. Az a hit és az a lélekfönség ki fog emelkedni, míhelyt a békébe való átmenet kinlódásai tul lesznek a fejünkön. Az a fő, hogy kezdetük van; az a fő, hogy más alapot raktak; az a fő, hogy az emberiség lávaállapotában is szilárd mélységeket tudtak találni, s a láva izzásai kezdenek körvonalakat kapni e mélységekből kiemelkedő szilárdságok szerint. A körvonalak egykori megárkolása még ama régi márciusban történt; kiemelkedésük és emberiségrendező fölmagasodásuk már az új októberé. Ama régi márciusban forrást bontott a népek szabadságkutatása, ebben az új októberben neki hömpölyödött az élet széles útjának ugyanez a szabadság. A hömpölygés trónokat, országdarabokat, népeket sodort magával, társadalmi osztályok keserves egymásrahullását keverte az óriási megszületések szörnyű felsíkkoltásaiba. Mindegy! Mégis újjászületések történtek; a vérek és tüzek eget-földet záró kárpitja leomlott, fojtó füst támadt a leomlás nyomán, de mögötte mégis kéklík immár az egész emberiség számára a szabadságok új területe. Más nem lehet. Hiába lát szemünk csak háboru utáni füstölgéseket, hiába lát csak egymásra hányt romokat, hiába lát háboru előtti uralmi elvakulásokat; ezek mind csak az első, a nagy aláomlás egyes részletkéinek a kicsinyes visszagurulásai, ideiglenes felfröccsenések, míg az örök vonzás törvényei követni fogják az első aláomlás mérhetetlen tömegét. És tiszta és szabad fog lenni az élet területe. A nagy október, az égigérő háborus torony ledöntője, a nagy termés-szedő október keresztül emelte a vállán a múltból ezt a jövendőt.

Ama régi márciusban forrást bontott a népek szabadságkutatása. Mi magyarok még a közelmúltban is szívesen és gyermekies gyönyörködéssel emlékeztünk vissza ennek a kezdetnek a naív külsőségeire, a népszabadság nevében lefoglalt sajtógépre, az esküvésekkel kísért „Talpra magyar“ szaválásra, a tizenkét pontból álló nemzeti kívánságra, a börtönéből kihozott egyetlen statusfogyó primadonna-

ként való ünneplésére, az egész március tizenötödiki paraplés forradalomra. Ám ezek a naív külsőségek valami nagy belső folyamat megindulásának a felületjelzői voltak, mint amikor a gátak fölötti néma és álmos vizeken az oda lehullott száraz ágacska táncolni és az alsó örvénylések szerint himbálózni kezd, mert alatta az álmos vizek gátszakításba fogtak. Nem ez az ágacska-himbálódzás volt a fő, hanem amit az jelzett. Egy középeurópai népszolgasági rendszer akkor rázkódott meg először. Nemcsak a magyarság szabadságnapja kezdődött, hanem a Habsburg-jogar alatti népek sok külön nyelvűsége is mind fölértett.

Itt Erdélyben is még ez a fölértés ama régi márciusban együtt ünnepelt a magyarok föllélegző szabadságvágyával. Aztán a szabadságkeresések izgatottságai összezavarodtak az egymás iránti félelembbe, az egymásiránti irigykedésbe, az egymás elgáncsolására. A közös hatalom minden külön nyelvű nép fölött megtalálta a módját, hogy egymás ellen vezesse a szabadságvágyakat, s egymással elgáncsolja azoknak az útját. Az atavisztikus uraskodási megszokások, s viszont ez uraskodás elleni atavisztikus gyűlöletek belevegyültek a tiszta szabadságkeresés nagy indulatába és a magyar uralmi rendszer népei az első szabadságküzdelemkor nem tudták megérteni egymást. Mindenik a trónus bíborába fogózott, azzal akarta magát befödni, s nem az egymásra ismerés bátorságával. A trónusba fogózás akkor is már elhuzta ezt a trónt egy sokféle osztott nép feje fölül: az ötvenes évek olasz fölszabadulása ennek köszönhető. Az osztrák-magyar volt monarchia népei azonban annál jobban magukra húzták a Habsburgok atavisztikus uralmi vágyait, az ő folytonos egységesítő merevségüket, a császári ház középeurópai kizárólagosságának az elméletét és gyakorlatát. Ez az elmélet és gyakorlat egyértelmű volt a Habsburgok alatti különböző nyelvű népek öntudatos és magáért dolgozó életének a tagadásával. Rendszer volt, mely önrendelkezésre jogosult népeket egy nagy és idegen militarizmussal, s ugyanolyan bürokráciával gyeplőn tartott és kiélésre használt.

Ez a rendszer ahogyan nem tudott igazat adni a magyarság márciusi szabadságvágyának, úgy nem tudott igazat adni a többi nemzetek szabadságvágyának se. Biztatta, csábitgatta akkor, a márciusi föllélegzés után ezeknek a többi nemzeteknek az önkormányzati kívánalmait, de csak azért, hogy az így felbízottakat fölhasználja a magyarság szabadságkivánalma ellen. Aztán keresztülhuzta mindenik kívánalmat; a népkülönbségek megoldatlanul maradtak, illetve azzal oldódtak meg, hogy a levegősebbé átlestett „összmonarchia“

nagy börtönrendszerébe kerültek. És lettek egymás börtönőrei. Vajjon szabad-e a börtönőr, szabadabb-e, mint a foglyai? . . .

Ugy épült aztán közös börtönünk mögé a német militarizmusnak is a vaspála. Ahhoz is kellett hordanunk az anyagot, míg a vaspál olyan magasra emelkedett, hogy a bennük levő népek kilátásait is elállotta és a kívülők álló népek féltékenységének, gyanakvásának és gyűlöletének az indulatait is kihívta. Ez volt az a középeurópai rendszer, mely a világháboru rémét földézte. Népek szabadságvágyát elfojtó dinasztikus és militarista uralmak tulvitt állapota. És nem október okozta az összeomlást, hanem okozta ezeknek a tulvitt állapotoknak a természetellenessége, világellenessége és népellenessége. Október csak a hirtelen kifordult kapu volt, hogy ez a sok természetellenes, világellenes és népellenes fölgyűlemlés a természetesség útjára szabadulhasson.

És hogy ez a levezetődés megtörtént, mindjárt érvényesült valami ama régi március szabadságvágyaiból. A Habsburgok alatti népek nemzeti szabadságokat kívántak akkor és megtalálták azokat mostan. A szerb, a tót, a román negyvennyolcas népvágyak meg-megtetézve jutottak érvényesüléshez; az ujjaformálódó világ nyomban igazat adott e népek szabadságlátomásainak, s gyümölcsöző teljességgel szakadt rájuk önrendelkezésüknek és nemzeti kiépülésüknek a a joga. Így érvényesült az egykori márciusi megindulás. De még nem érvényesült teljesen. Az egymásra tornyosított népellenességekből nem került ki tisztán, történelmi szenvedéseihöz méltó arányban a magyarok szabadsága. Csak az ősi Habsburg-trón és annak a középeurópai nyomasztósága söprődött le róluk, de még ezt a leseprődést is testükből való kiszakításnak érzik, annyira hozzászoktak. És másnyelvű néptársaik nemzeti érvényesüléséhez a magyarság a maga nemzeti törzséből is elcsonkításokat kellett hogy odaadjon. Ennek a fájásai égnek és az amiatt való könyezések elhomályosítják a magyarok szabadságlátomásait.

Ám ennek a homályosságnak is föl kell tisztulnia. Népszabadság más népszabadságnak a lerontója nem lehet. Az októberi világtörténelmi fordulat magában kell hogy hordja a népszabadságoknak ezt az összeegyeződését. A népkisebbségi nemzetek fogalmában a világháboru aláomlása hozott is már ígéretet a jövő kibontakozás békés módjára.

Ahogy az osztrák-magyar monarchia más népei a régi március népszabadsági kívánalmait megkapták már az októberi kitérülésben, úgy benne kell, hogy legyen a múltnak ebben a nagy ki-

ömlésében az a magyar jövő is, mely könnyezései után meg fogja találni a maga földerülő mosolygását. Nem kell még ismét hetven esztendőt várunk, mert a régi március szabadságrétegződésében mi is benne voltunk, s októberkor ez a szabadságrétegződés egész teljességével és minden történeti felgyűlttségével előtört. Tehát a mi szabadságunk is benne van a most hömpölygő világtörténelmi megújulásban. Október azt is elhozta. Csak ki kell keresnünk más népszabadságok sérelme nélkül, s a más népszabadságok testvériségében. Béke és munka szabadságának tárt kaput az új október, abban a szabadságban benne kell hogy legyen a népkisebbségi nemzetek tökéletes szabadsága is. És ha a magyarok is minden új állam területén megkapják így a nemzeti szabadságukat, akkor a magyarság nemzetörzse se fogja többé érezni a maga megcsonkulásait.

Igy lesz. Márciustól októberig mi is megszereztük az életalapot ehhez a boldogabb jövődökhöz.

ERDÉLYI JÓZSEF VERSEIBŐL

ADÓSSÁG

Szívemet nyomja terhes adósságom.
Nincs e tehernél teher édesebb —
Adósságom dal, sok-sok ajkamon
Dalbafakadni érett néma seb.

Dalolni küldött engem e világba
Az éggel-földdel vívott ősi per;
Ujjakat érzek én a szívemen,
Mik azt halálíg nem eresztik el.

És követelnek sírván így ez ujjak :
„Eredj, danold a bűnök bánatát,
S jöjj megpihenni, vén nyárfák alatt,
Néked e kéz dicső nyugalmat ad ...“

BCS elmém gondéketörte bús terén
Zengve dől mint egy isteni vetés,
Örökéletre tápláló kenyérül
A szánalommaérett szenvedés.

Az emberiség szerelme-síralma
Nyárfás tanyán markolt szíven korán
Százujju kézzel, száz szomorú dallal
És játszik rajta, bűgő orgonán...

Várjatok nyárfák s ti szűk tanyaházak,
Tág nőébárcák bizton bizzatok :
Most megharsannak itt a száműzött
Világszépséges örök szózatok.

Meghallja minden, mit akar a föld,
Mihelyt elül mind e síket vihar :
Vér és verejtek díjjául hogy immár
Békét és boldog virulást akar!...

Várjatok nyárfák, hűsetekbe tér meg
Hódítani küldött hű vitézetek ;
Nagy az adósság, szorongat a szent kéz
S én búsan bűgő dallal fizetek.

DAL A VILÁG VÉGÉN

Szegény édes apám,
Mért is tanítottál,
Ragyogó példákkal
Mínek is biztattál?
Jobb volna most semmit
De semmitse tudnom,
Szeretöm fülébe mégis
Boldogan suttognom.

Jobb volna, jobb volna
Szántani-takarni,
Sötét föld méhéből
Életet csikarni;
Hitémet az égbe,
Búzamat a földbe,
Szép ifjuságomat vetni
Lágy asszonyi ölbe.

Boldog ugyan, boldog,
Fent is olyan mint lent,
Az aki nem vágyik
Tudni mindent, mindent.
Hej de én kezemet
Mindenért nyújtottam,
Boldogtalan világvégre
Ily szépen jutottam.

Meztelen lélekkel
Síkoltok e télben —
Mínek is születtem,
Ha hiába éltem?!
Egek-földek! ime
Tavaszért kiáltok:
Első fecske vagyok akit
Olyan régen vártok.

Ti küldtetek engem,
Karoljátok fel hát,
S adjátok meg fáradt
Szárnyam nyugodalmát;
Aki vágyainak
Véghegyére hágott,
Adjátok meg birtokául
Ezt a kis világot!

Szerelem és család —
 Karjaim lehulnak:
 Múló közösségek
 Tőlem eltűlnek!
 Leszagattam minden
 Gyengéd köteléket;
 Hanem ez a magányosság
 Hol fagyaszt, hol éget!

Kárhozat ily szívre
 Más szívet ölelnem,
 Örök harc és béke
 Legyen hát szerelmem:
 Harc e rövid léttel,
 Béke a halállal
 Áldott legyen áldott aki
 Világterhet vállal.

KESERGŐ

Líbabőrös nyárvégnapon
 Dobol az ős az ablakon:
 Idegen könnyekkel dobol...

Mostohám volt a nyár nékem,
 Nincs egy könnyes, szép emlékem,
 Se örömes, se bánatos.

Megse dobban else szorul,
 De a szívem oly szomorú,
 Két szemem is be szárazok...

Őszi levél, aranysárga
 Píllangózva hull a sárba —
 Testvérem a hulló levél.

De a csillag, ha lehullik,
 Még százszorta szebben múlik —
 Testvérem a hulló csillag...

Panaszos szám betapasztom,
 Úgy vágódok el a vackon —
 Naphullás az én hullásom:

Értem hullik ami hullik:
 Engem gyászol ujtól ujig —
 Árva vagyok, mint az Isten!...

AZ UJ AMERIKAI KÖLTÉSZET

Irta: SZÉKELY BÉLA

I.

Vajjon elérkezett-e már Amerika oda, hogy költészete legyen? Eljutott-e odáig, hogy kiválassza a munkás armadáijából azokat az érzékeny lelkeket, kiket még az európai közönség is csak óvatosan és előbb mindig lekicsinyléssel fémjelez költökké? És ha lelkek választóvizében kiválasztódik — örök törvény szerint — a költő, — akad-e olvasója, eljut-e a hajszás, munkába tört amerikai, hogy verseskönyvig lágyuljon el? S a túlhajtott, örök sietségben jut-e percnyi ideje, hogy megálljon egy versnél, egy szép hasonlatnál, annál a valaminél, mihez a bussines-ének semmi köze nincsen?

Poe Edgar és Walt Whitman: ezeket ismeri Európa közönsége, ezek reprezentálják az amerikai költészetet. De vajjon ismeri-e őket Amerika? Poe Edgar naplójában leírja, hogy a „Hollók“ versét egy pályázatra írta. A pénzre szüksége volt, úgy számította ki tehát józanul és ridegen a versét, hogy az fedje a pályadíjat kifizető lap izlését. Rímről rímre, sorról sorra ravasz számítással: így született meg a Hollók. Whitman pedig? Európából importálta vissza az az Amerika, mely hosszú ideig megelégedett az európai importtal nemcsak emberanyag, de művészet tekintetében is.

Talán természetes is: Amerikában legelőször nők voltak azok, akiknek „ideje jutott“ a költészetre. Harryet Monroy lapja a „Poetry“ köré gyűlnek az első uj-amerikai költők, — többnyire nők, s egyszerre több folyóirat indul meg. De mert Amerika lelke valóban nem feminin, az amerikai költészet csakhamar átalakul, kékharsnya — de ez is amerikai gyártmány! — költőnők lemaradnak, s ma már férfiak törnek az amerikai költészet élére, hogy új erővel, színnel gazdagítsák a világirodalmat.

Ennek a költészetnek nincsenek tradíciói. Walt Whitman is csak bátorító. De nincs múlt és nincs konvenció számukra, mely kösse őket:

1. A fiatalság dala ez,
teljesen a magam ügye.
Jól ismertem az apámat: bolond volt biz'a
keresztülépem hát, s magam útját járom.
Csak új országok felé török,
nem kellene a kényelmes utak

Ní, hogy körülállanak a népek.
(Mindig akad ácsorgó csöcselék,
melynek lába térdek nélkül való.)
Míg a mérnökök acélból építenek házat,
hát gyémánt, vagy csillám tükrözze a napot?
De nincs időm hogy arra várjak, míg égetik a téglát.

Én nem járhatok senki nyomába hát
és nem lehetek gyermekeik apja!

(Orrick Johns)

Tömegköltészet:

Pártokat és elvtársakat köszöntök a távolon át,
mert nem emberek, pártok a pajtásaim,
nem emberekkel, de nemzetekkel állok szövetségben.
Én nemzetekkel szoritok im kezét.
Mert magam: párt, nemzet vagyok; nem a többség választ engem
én, magam választom enmagam.

Keresztülúszom a tengert
és partjaim köré Kontinensek gyűlnek,

Homerral és Bonaparteval beszélgetek,
Daviddal és Garibaldival,
Chinával, Faraóval és Texas-szal.
S ha nevetek, Lucifer, Rabelais nevet együtt velem.

Barátaim és én ritkán találkozunk csupán,
mert évszázadok köze van közöttünk
és köszönésünk a Globust fonja keresztül. (Orrick Johns)

Ime két amerikai versidézet: egyik az időtől szakítja el magát,
hogy önmaga legyen; kineveti az apját és új ösvényre tér; nem
akar új nemzedéknek apja lenni. De elszakítja magát életének szűk
körétől is: társa nem embertárs, de a nagytömeg, nemzetek és az
egész földkereket köszönti üdvözlő szava.

Ennek a költészetnek nincs szentimentalizmusa, nincs ellágyulása.
Nem hallja meg a madárscicsérgést, fák susogását, vizek csobogását.
Gépek örült zakatolásához, gőzturbinák zajához, gyárvárosok hang-
chaoszához szokott a költők füle. És észre se veszik a hold sápadt
fényét, de lelkesülten a sok ezer vóltoz reflektorokhoz mondanak
lelkes köszöntőt és a fényreklámokhoz:

A FÉNYREKLÁM

Halljátok!
Én Amerika vagyok!
Jövök az éjszakáknak átal,
izzok és őrzöm a sötétet.
Villanyosság vagyok,
mint villám az eget,
úgy gyujtom az utcákat én fel.
Ha akarjátok, vagy ha nem
látnotok kell engem.
Seregestől jön felém a nép
szegény és gazdag egyaránt:
ez a víg testvéresztülés!
Köröttem a tömeg hőmpölyög
s a brodway én vagyok.
Ha akarjátok, vagy ha nem:
tőlem kell vásároljátok!
Eladom országomnak a portékáimat
a sok formájú, számtalan, jól feltalált dolgot,
mít földem és hegyem,
tengerem, folyóm,
csillagom és egem gyárt.
Ott, a szomszédom ugyancsak azt teszi.
Portékája a föld kerekén a legjobb (persze én utánam).
Egyazon érben lúktető élet vetélytársa vagyunk.

Amerikában születtem én
 Amerikában gyártanak engem
 Amerika szemétdombjára ha vetnek
 Amerikának már jobbja, nagyobbja van nálam.

Tán hengegek?
 Oh, te szegény, érzékeny, kultivált, jólnevelt idegen,
 hát mért ne tegyem?
 Mert én vagyok, az Új Világnak Énje;
 Afrika—Ázsia—Európa—
 A régi világ halott, az új meg én vagyok!
 Kétkedő idegen, hallgasd csak hengegésemet;
 mi tegnap történt, már történelem.
 Lapozz friss oldalra hát:
 holnap már Európa is meglát! (Alfred Kreymborg)

E költészetnek szűk a világ. Hát hogyan volna szűk a négy fal, hogyan volna unalmas annak magánya. Felhőkarcolók, villámvasutak, gyárak garmadája: a hatalmas város. Chikagó! Ehhez írja verseskönyvét az új amerikai irodalom legnagyobb élő alakja: Carl Sandburg. Mit figyeljen a saját szívverésére, mikor Chikagó lélekzet-vevését hallja? Eggyé lesz, teljesül ebben a roppant városban, melyet megdöbbenően vad erővel így énekel meg:

CHIKAGO

Világ hentese!
 Szerszámkészítő! Gabonasíber!
 Vasuttal spekuláló! Nemzet kalmára!
 Rohanó, durva és lármás,
 széles vállak városa Te!

Azt mondják: posványos vagy és én hiszek nekik:
 mert látom, mint csalogatják festett asszonyaid a farmlegényeket.

Azt mondják: igazságtalan vagy és én mondom:
 Valóban, így van, én láttam, mikor az apache
 gyilkol s aztán tovább áll, hogy újra öljön

És azt is mondják: durva vagy! És én felelem:
 Láttam asszonyaid és gyermekeid arcán a bűnös éhség jegyét.

És így válaszolok s fordulok feléjük, kik városom csufolják;
 visszafizetem nekik a csufolódást és mondom:
 Gyertek és mutassatok másik várost nekem,
 ilyen énekes-kedvűt, emeltfejjeljárót, mely büszke,
 hogy él, hogy ilyen goromba, ily erős, ravasz.

Munkaközben
 mágikus átkokat szór szét.
 Hatalmas, merész, örök-verekező, ki vídoran
 támad a kisdéd, szelíd városokra.

Vad, mint egy kutya: nyelvet lógatva líheg a tett után.

Fortélyos vadember, ki harcol a vadonnal.
 Hajadonfő!
 Mindent félretolva,

agyontíporva,
 helyet könyökölve,
 építve, rombolva és újra építve
 a füst alatt—szája körül a por—így nevet fehér fogakkal.
 így nevet sorsa súlyos terhe alatt, akár egy ifju
 nevet: akár a durva legény, harcos, ki még
 csatát sohase veszített...
 Kérkedve, nevetve, hogy csak úgy ver pulzusa csuklója alatt,
 és bordája alatt a nép szíve.

Nevetve!

Nevetve, viharos, rekedt lármás nevetéssel
 így neveti az ifjuság kacaját,
 félig meztlenül, izzadtan és erre büszkén
 hogy
 ő, ő,
 a Világhentese!
 Szerszszámkészítő! Gabonasíber!
 Vasuttal spekuláló! Nemzet kalmára,
 Ó!

(Carl Sandburg)

KÉT HÉT POLITIKÁJA

MIÉRT KELL IRNI A POLITIKÁRÓL

— Levél tfj. Péter János fényképész úrnak Zilahra —

Írta: WEISS SÁNDOR

Azt írja Ön, fényképész úr, nem helyes, hogy a Napkelet politikáról is ír és irodalmi ujság legyen csak irodalmi ujság. Bizonyára úgy gondolja, hogy a politika nem található fel irodalmi asztalon és kár az olvasónak tiszta irodalmi gyönyörűségek után sóvárgó lelkét a politika zavaros vizeire kalandoztatni. Fényképész úr, Ön nem az egyedüli, aki az irodalmat finom és izes csemegének véli, a politikát pedig valami egészen megbizhatatlan ördögösségnek, amit minden széplélek messzire elkerül. És mert úgy gondoljuk, hogy sokan választják még el ilyen élesen a politikát az irodalomtól és az irodalmat a politikától, engedjék elmondani, hogy miért kell írni a politikáról?

Politikus tudja, hogy irodalom nélkül nehéz politikát csinálni, illetve irodalmi erőkkel és eszközökkel politikai célokat nagy lépésekkel lehet előrevinni. Az irodalom embere is tudja, hogy politikai álmok és gyakorlati célkitűzések nélkül az irodalomcsinálás felköpönő léggömb csupán, vér és lélek nélkül való. Mi hát a politika? Azt mondják, tudomány. Embercsoportok, társadalmak együttélésének a tudománya. A politika kőkorszaka az lehetett, amikor néhány emberösünk észrevehette, hogy fenevadakkal, de még esővel vagy fagygyal szemben is jobban védekezhetik, ha nem marad magára kezdetleges eszközeivel és kevés testtakarójával, hanem más és mennél több embertársával közös védekezésre összefog. Az első összefogások lehettek az első társadalmak. Az első szabály pedig, amelyet az ilyen csoportban egy vagy több erősebb vagy okosabb — és talán érzőbb — ember a többivel erőszakkal vagy észszel az együttmaradás érdekében és indokolásával elfogadtatott, volt az első politikai intézkedés. Aki ezt a szabályt megcsinálta, tudnia kellett, hogyan fogja betartatni és tudnia kellett, hogy a végrehajtás legalább olyan nehéz feladat, mint a szabálycsinálás. A politika ma sem más, mint szakadatlan feleletkeresés arra a kérdésre, hogy a mai fejlett termelési rend, polgárisodás és tömeglelkület mellett az embercsoportok együttmaradását, nyugalmát és boldogságát az együttélésnek milyen módozatai mellett lehetne biztosítani?

Talán így Ön is egészen derekas dolognak gondolná a politikát. Az ember tényleg azt hihetné, hogy mérhetetlen fontossága folytán a politika feleleteket keres a kor rátartozó társadalmi bajaira és vitáira. Hiszen ahogyan az első társadalmak szabályai nem éltek örökké, hanem csak addig, ameddig a fejlődő ember összetartására és megnyugtatóására jók voltak, úgy nem lehet a politikai tudománnyal kigondolt egyetlen szabályt vagy elvet sem örökéletűnek tekin-

teni. Ez nem konzervatizmus és nem radikálizmus, ez a megkérésedő és éltető kiegyenlítés kérdése. Nos fényképész úr, ha ez így volna, ha a politika mestere valóban ilyen figyelő és gyógyító orvosa volna az emberek egymással szemben keletkező társadalmi ellentéteinek, igazán keveset kellene írni a politikáról. De nem így van. Olvassa csak el Balogh Artur volt kolozsvári egyetemi politikai tanár cikkét az igazi demokráciáról. (A Pásztortűz, ugyancsak irodalmi folyóiratban jelent meg.) Tapasztalni fogja, hogy van olyan politikai tudomány is, amely sohasem halad a társadalmi fejlődéssel, de mindennapi értelemben politizál — a politikai tudománnyal. Nem azt keresi, milyen elvekkel és szabályokkal lehetséges korunk csoportjainak és tömegtürelmetlenségét lecsillapítani, sőt ezekről tudomást sem látszik venni, hanem egy politikai elmélet avas-orvosságát ajánlja a beteg társadalomnak. A politika tanára azt mondja, hogy a demokrácia megvalósítására kell törekednünk, különben elveszünk az új államszervezetben. Látja, ezért is kell írni a politikáról. Hiszen ahhoz, hogy akár irodalmi, akár más gyönyörűségeiben kedvünk telhessen, előbb a társadalmi viszonyok egészségére van épügy szükségünk, mint a testi egészségre. Ma már emberek egymásra vagyunk utalva és pedig akarva nem akarva, nem úgy, mint a kőkorszakban. Ön jó és olcsó fényképet csak úgy csinálhat, ha jól és tartósan van szabályozva ahhoz a sok-sok emberhez való viszonya, akikre Ön a papíron és festéken keresztül egészen a lelki nyugalmaig rá van utalva. Mert bizony még a lelkünk nyugalma sem függ csupán önmagunktól abban a miliónyi összefüggésben, amit századunkban társadalmi életnek és civilizációnak, kultúrának neveznek. És a politika tudománya, amely ennek a rengeteg társadalmi épületnek az összetartó és keményen kötő habarcsa kellene legyen, elmaradt a ma valóságától, élő és kényszerítő tényeitől. A politika tudománya egyik eszköze lett az u. n. pártpolitikának s ha Ön a pártpolitikától félti a folyóiratok szükséges nyíltságát és tárgyilagosságát, igaza van. Mert látja, a politika avatott tanára az igazi demokráciáról írván, nem annyira erdélyi társadalmi bajainkról szól, de inkább támadja azokat, akik a demokráciáról más véleményen vannak, mint ő. Azután elmondja, hogy a demokrácia valóban a nép uralma, — ahogy azt kipellengérezett politikai ellenfelei is vallják — de a politikai értelemben vett egész népe. Tehát demokrácia = a politikai értelemben vett nép uralma. Figyelmet kérek. A politika nemcsak tudomány, de hatalom is, erő, mely rendelkezni és keresztülvinni tud. Eredeti értelme szerint olyan hatalom, amely a tömegek önérdékében való, de az idők folyamán rengeteg önző visszaélés történt ezzel a hatalommal, ami azért is lehetséges volt, mert az emberek műveletlenek és borzasztóan nyomorultlelkűek voltak. De jött Marx és más politikusok és velük, ahogy Balogh Artur is mondja: a klasszikus szocializmus. És ha igaz is volna, ami az idézett cikkben van, hogy a klasszikus szocializmus megjósolt feltevélei nem váltak be, a tömegek figyelme a politikai hatalomra van irányítva és ha még oly műveletlenek is, a szocializmus tanításai politikai öntudatukat — a szónak inkább hatalmi vonatkozásaiban —

életre keltették. A Marx tételeiről sokat lehet vitázni, de szemünk előtt a tény, hogy nagy tömegeket érdekel már a politika. És e tömegek politikájának nincs rendszere; nem tudunk semmit nyújtani, ami eszei vagy gyakorlati erejével a ma tömegeinek szívével, ésszel és erővel való társadalomba összefogására alkalmas volna. Tegnap Wilson önrendelkezési joga után kaptunk, ma még erősebben nemzetiek vagyunk és nem számolva a szocializmus említett hatásaival és azzal, hogy a mai embert a másokra, tömeget-tömege, foglalkozást a másik foglalkozásra, szellemet-szellemre utaló életrend mellett lehetetlen egyetlen népet, fajt vagy nemzetet is a valóságban olyan zárt körnek elképzelni, amely család módjára csak önmagának és önmagáért él — a demokráciát is a régi fegyverzetével akarjuk a ma társadalmára ráalkalmazni. Szemben a Balogh Artur által megjelölt zavaros u. n. politikai értelemben vett néppel, azt mondjuk, hogy az osztálykülönbségek élő ténye az emberi csoportképződéseknél versenyez hatásában a nemzeti eszmével. Csak ott felfedezés ez, ahol kétségbe vonják. Tény, hogy a gazdaságilag összetartozó csoportok akármilyen kezdetlegesen is, de ma már nálunk is önálló politikai életet élnek, ha tömegük felett hatalmat adtak kiválójuknak. És ezzel már el is van vetve a mag, hogy ennek az eszmének a politikai, tehát csoportképző rendszere kifejlődhessék. Tagadással erőt nem lehet nem létezővé tenni.

Irni kell a politikáról, hogy úgy a nemzeti eszmének, mint az osztályhelyzet gondolatának vallója és minden dolgos ember nyugalmat és megélhetést találjon. Balogh Artur attól tart, hogy az osztályhelyzet alapján megkülönböztetett nép politikai érvényesülése szükségszerűen a népen kívül álló osztályok elnyomását jelentené. Aki ettől tart, az érzi a népi erő mozdulását. Aki ezt az erőt lecsendesíteni és a társadalom minden tagjának szolgálatába állítani akarja, az a demokráciának más tartalmat kell adjon. Szembenézni kell az erővel, beszélni vele és keresni együtt az új politikai szabályokat. Figyeljen csak fényképész úr a politikára: a nemzeti és a szociális eszme mérkőzése és összebarátkoztatása is egy nagy regény, melynek minden fejezete érdekes. Azután vannak még más politikai regények is.

BÁRD OSZKÁR: PROBLÉMÁK SZIRTJEI KÖZÖTT

KÉT TEST, KÉT LÉLEK

Minden hazugság, bármennyire szent is,
méltatlan ahoz, mit embernek hívnak
s amit úgy képzelünk: diadalmas hidnak
az elzárt semmi s a nyílt minden között.

Minden hazugság pánya, amely szorul
s így mártírnak lenni sehogysem dicsőség
s a tövis, ha az csak, hogy vele kitöltsék
koponyák hézagát, kinek se megváltás.

*

Gyenge volt az ember:
holt igékből lesett az élethez támaszt
s valamit elvesztett, ma ezt, holnap tán azt;
hogy messzebb lásson, illúziók ködébe bújtt
s ferde etikája, ha látott orgiás lebújtt,
nem értette s nem javított rajta, hanem megtagadta

(megtagadta: orgiáit tagadásának alatta.)

Gyenge volt az ember:
szentté tette azt, mi gyávaságához kellett
s gyáva oltáránál fölényvel vert mellet

s ha az elrekeszelt rém ráfordul olykor,
megvonja a vállát: „Kérem, ez komoly kor,
boszorkák nincsenek, babona-árnnyal nem csatázom!”
s patikába megy, ha megreng a csontvázon
a sok becsapott ideg...

(Jaj, nehogy hazudjam, most e kinlódással
nem rajtuk segítetek,
ám saját rémemmel próbálkozom, merek
s nem utánozhatnak semmilyen emberek,
mertha a rém az is, másképp támad rájuk,
mások a gyökerek, egyéb a vitájuk,
másképp győznek, hullnak, tőle mást tanulnak,
varázslattal talán egyszerűn ráfujnak:)

Gyenge az ember.

*

Egy test, egy lélek: óh, mily szent hazugság,
 milyen hörgő kín és milyen izzadt, riadt
 a hűség miatt,
 amely létrehozta s amely elhitette,
 hogy igaz érték az, ami csak végette
 ilyen, vagy olyan

Pedig mindenkinek végleges komolyan
 adódott önmaga s elrendezett, kerek
 külön minden élet s bármily szent kényszerek
 változtatniak azon, rőt gyilkolás történt

s az ember, ki elzárt egy nála nagyobb törvényt,
 nemcsak hogy nem győzött, de feladta magát!..

*

Értsetek meg, nem hirdetem a magányt,
 mely úgylátva adva van, ám jogát szeretném
 az igazságnak a föld gondján, szerelmén
 s kívánnám, lássuk be, hogy két egybetakolt,
 egybekényszerített sors mindig meggátolt
 egy igazságot, hogy végig teljes legyen
 s megtartsa önmagát öperencián, fellegeten,
 ám két külön sors, mely önmagának készül,
 beilleszkezhethet egy harmóniába részül
 s ajándékká lehet, félhetetlenül, árnytalan:

békegalamb, melynek két külön, két közös szárnya van...

Értsetek meg, a hazugsággal, mely lehullt,
 nem üresebb a jelen s nem értékesebb a múlt,
 mert ha egyedül van, nincs oly egyedül az ember,
 mintha a közösség hazugságába belenézni nem mer,
 két test, két lélek s százezer ajándék,
 igen, s magáról le nem mond
 senki s nem titok semmi, nem reimegés, nem gond,
 hanem a föld van, él s hogy él, biztos öröm

s felmérhetem egy hatalmas délkoron
 és felmérhetem bizton önmagamon is
 és nem félek tőle.

*

Hisz szörnyű, szörnyű volna az élet millió tűzét
 félannyi kohóban égetni csak széjjel
 s félannyi szemmel bámulni az éjjel
 tikkadt borzongását, ha csillagok peregnek.
 A kérdő, a néző, a menő embereknek
 annyi fajtája van, ahány ember él itt

s kicsorbítja a csodáknak az élit,
aki lemond arról, hogy önmaga lásson;
nem, nem, nem, nem, óh nem lehet másan,
másan végigélni azt, ami a mienk,
az elejtett forma a végtelenbe kileng
s végtelen lelkünkön számonkérőn kopog:

Minden hazugság, bármennyire szent is,
méltatlan ahoz, mit embernek hívnak
s amit úgy képzelünk: diadalmas hidnak
az elzárt semmi s a nyílt minden között.

Hallelujah, így van két test és két lélek
s milliárd áhítat, milliárd ígézet,
melyet önmagából világra idézett
az ajándékozó ember, a szabad!

(Anno: 1920)

NEM ADNÁM A VILÁG SÜRŰ KINCSEÉ'T SEM.

Irta: WÉGERNÉ FÖLDES ANNA

Várostól-faluktól félreesettségben, szigetkerekségén, girbe-görbe fűzfák határolták oltimalom házát.

Nyúló napárnyékból mérték ott az időt délebédrehevót, akár a frustokost, holdnak járásából az éjjélrejárót. Templomi harangszó elvélve járt ide, csak a szél kedvére, ha errefelé kapta. Hullámgyűrűkbe vert színes habok felett szitakötők teste karcsu iveléssel gát körül bálozott, sokszínű pompájuk felitta, úgy el nézegette molnárné repdeső sугaras két szeme! Lopott, véres martalékát sas-keselyű oda hordta, búvóhelyét itt találta fészékrakómadár. Vízodra sodorta, hátán elringatta hulló falevelét. — Meddig, merre, hová?

Harkálykopogásán, vadgalambbugásán sokat hallgatkozott egymagán vénülő molnárnak fiatalos párja. Rétiszellő hozta ezerjófűszagát, mind magához vette.

Tréfásbeszédje volt az oltimolnárnak, lisztes ábrázatja, csengettyüs vén lova. Egyforma léptésben, kettesben, gyűjtöbe kocogtak naphosszat, napestig szünös szüntelenben. Nagymező áldását, búzát, rozót, árpát, sárig aranyt-érő szép törökbuzáját örletöbe emelte, hordta, vitte, hogy csak úgy ömlött be vele az áldás, gyarapodás a régi malomházba.

Incselkedtek vele az asszonyok:

— A dukálóvámot oztán meg ne szerezzé kend még a tetejibe!

— Menyecskeféléltől párnástáncba szedem le a vámot, csak úgy olvasatlan . . . A vénebbeckékkel pánkóba alkuszom.

Kinevették szürke lelogó bajuszát, görbe, karikás járását:

— Van kelmednek otthon csókos gerlicéje, pánkotsütögető szorgos fehérnépe.

— Vo'nást vo'na . . . csakhogy . . .

— Van bizony. Láttad? Ahogy állott kupalízt módjára malomudvarában, egy élet, ragyogon a természet kezéből napon érlelődött, széltől kipíngálva. Egy mozdulatával tele volt véle a pusztaságos hajlék. Oltvíze szapult a fehérgyolcsréklíjét, partilágyhomokja simára a képét.

— Ágnes! te hó! hahó! — érkezőjében jött messziről a gazdának szava.

Visszacsengett párja:

— Kerüljön kend beljebb csakhamar . . . ízibe!

Rozoga Olthidján libegtek a deszkák, rossz vásott gerendák, ahogy betérült a gazda a fűvesudvarra, saroglyáig nyomott, feszülő zsákoktól, rogyásig terűs szekerevel. Felhegyezett ültéből sunyi oldalpillantással, kutatva-firtatva nézett végig asszonyán, ki zaboscsíkó fortélyán topogott hegyezett a szekér mellett.

— Jól vesse kend a zsákokat . . . Aztán ne tatasul . . . — félre mondta Agnes, nem igen néztek egymás szemébe egyenest, csak úgy lopva-lopott idegenkedéssel.

Nyögve, tetető ravaszkodással emelkedett ültéből az öreg, hogy a nehéz zsákok terhét odavesse az asszonynak szekéroldalához fordított vállára.

Utánna sunyogta befelé kacagó kaján kárörömmel:

— Vigyed te kigyó . . . te . . . vigyed!

Azét es! — állta a harcot elérjtve magában az asszony s meg sem ingott lépte, meg sem rogygánt térde, ahogy hányta a zsákokat malomház ajtóján.

Csak úgy odavetve a szót tovább munkaközben:

— Holnap oztán nagyvásárba mennék . . . gondod legyen rája . . .

— . . . Készületjét tészem . . .

— Szentgyörgyi országos vásáron eladnám a szürkét . . .

— Hogy hozzon kend helyette két hollófeketét.

— Feketeördögből egy es elég nekem.

Kacagott-kacagott, sarkon perdülve s verejtékegyöngyét kötényébe kapta. Másik minutában már hozta is az ételt forrón, párologó gőzzében az ura kedvére, jó hűvös árnyékba kívül a töltésre.

Meg nem unatkozó, meg nem szakadkozó gyarapodást hozó dologtevése két kezemunkája volt az igazsága, biztósága, győzelmelme, mert különben kitől tanulta hát a szemejárását, siró gyengeségét, játékos jókedvét, álnok beszédjét? Ki tanította gerlés-kacagásra, galambos tipegő járásra, sok-sok fortéjára?

Csak a szél dajkálta, lisztpora havazta, vitztükre mosdatta s mutatta fekete szépségét.

Félsötét éjszaka. A hold negyedébe. Elverte az óra épen pont a tizet.

Öreg Márton János gazda egyazon ültében sok szép szóval vagyon már régóta molnárné asszonyhoz. Piros pálinkával édesítgeti bolondos beszédjét, tüzei pirosra ugyis vörös képét.

Agnes szégyenlősen, leánycs tempóval veszi a széptávést. Csak keveset beszél, kurtákat kacag, ölbetett kezekkel inkább csak lesütött szemekkel.

Örlőmalom gátja, zúgó dobogása elnyomja, elnyeli kikapos, csufostermészetü öregember szavát, hogy az ajtónyílást alig es hogy hallják. Márton gazdának tulajdon egy fia, hogy belépnék rajta kisebb Márton János.

Égő pirósság gyül az öregnek homloka tájára s nem állja fiának szemébe vágó tekintetét.

— Csak az örlőnek miánna . . . mondja a legény, vagy hogy csak-akarná.

— Epeng apád es abba jár — kacag vissza Ágnes s tréfálkozó kedvvel beljebb invitálja, hogy hát:

— Üljön le nő náluk, hogy ne vigye el álmát . . . Tölti es hozza a cukros köményes pálinkát nvomban.

Hallgatkozva huzódik a legény padvégre, apja szemetávolából féltre. Agnesnek a kedve virágosra lobban, sűrög-forog mint a papvirág, nóta csendül ajkán, hogy valaki járkál meg sem es hallanák, de Agnes az ajtóhoz lobban s kivágja sarkáig. Szaporazza a szót borzasztó szívesen a belépő vendégnek:

— Kerüljön csak beljebb!.. Vónának még itt benn... ösmérsők fajta... hogy immán lennének már egyszer együtt mind községesen...

Gáttal veri-állja a versenyt kicsapongó kedve s kézenfogva huzza, ráncigálja öreg Molnár János gazdának a vejét!

Tyűh aki áldóját!

Vejemuram izzad, szörnyü a helyzetje, ujdonsült házas, neki vagy legnagyobb szégyene, gyüri kinjában sapkáját.

A buzáé't... örletöt jöttél. Te es ugye Petres Ignác?... Mét mind azért jöttök!.. mindahárman: apa! fia! veje!.. fogytán lehet erőst otthon kenyerik falatja.

Ezer ördög szabadul belőle, csufolodó szava, kacagása végigyer ostorcsapással a három embernek viharos szégyenben égő indulatján. Minél jobban verdelődik Agnes bolondos kedvében, annál jobban veri fel a mérget belsejükben. Fényesre-gyul a szem, eltorzul az arc merőben, lüktet a halánték: ropog az asztal a rácsapott súlyos ököl alatt.

Elébe vág Áron legyintő mozdulattal rekedtes szóval a kacagó asszonynak:

— Csak igen!., kacagd ki magadat, mé't utójjára teszed... esküszöm a csillagos égre.

Agnes egy szökéssel már az ajtót elérte, de visszavágja onnat a szoba közepére vejemuram Ignác.

Felzabaduló első mozdulatra gyilkos fogcsikorgó dühvel közreveszik rögtön, hogy:

— Bicskával feszítsd ki a szívét a máját!..

Fojtsd belé a gátba csalfa hazug lelkit... Oltvizének medre legyen temetője a kigyófajzatjának.

Égjen el, pusztuljon tűz által mind a boszorkányok... még pora se maradjon... Kötözzük le ide s gyujtsuk meg a házat felette!

— Eggyet se!.. eggyet se! Mé't?... köszönt be házába a törpe kicsi molnár, karikás lábával. Mint egy szürke macska az oroszán ketrecben. Apró szeme ravaszul, hunyorgat s erőlteti a parolát erőszakkal a forró vaskapcsos öklökbe.

— S osztán mé't hogy épen kendtek?... bajt?... fehérnépé't soha!.. hagyják kendtek reánk, vaj én ötöt, vaj ő engemet... Hanem hát nem innánk?..

No...

Morgos, tétova még az indulat, nem szállt el olyan minutára fejbecsapott gőzre, vérontásra készítő gyilkos cudar heve.

Ámbár hogy a gazda jókedvében vagyon s ezt meg is mondja nyomban:

— Jó vásárom esett... fáin... ez mán osztán teszi!.. igyunk

eggyet reja!.. jertek János!.. Ignác!.. Áron!.. egyet egyet jót a tetejibe!.. hegyesen mindennek.

Felfigyelnek a gazda beszédjére, le is törölik a verejtéket csendesülve izzadt orcájukról... Vásár?... sokadalom... s hozza még épen országos... ugye?... S oztán hogy mibe... Lóba?... milyenbe?... fakóba... szürkébe, vagy épen feketében?... Ez más. Erről lehet szót folytatni, szót egybekeverve jó italos mellett.

Asztal mellé huzódnak s illő komolysággal nagy vitába fognak a lóvásárnak irányában hajnalhasadásig, vacsoracsillagnak szemel-hunytáig.

Ágnes az oldalkamarába míg letépett hajának omló zuhatagját, fehér gyolcsréklije tépett rongyát rendezgeti s dolgozik véle, kielégült macskás nyujtózással váltig csak azt mondja, kuncogja, kacagja:

— A világnak sűrű kincsé't sem adnám...

VERS A VERSRŐL EGY KÉTELKEDŐ KÖLTŐNEK

(Becski Irénnek küldöm)

Üveglap a fehér papír,
 a szók porzó gyémántszemek,
 megszólal bent a hegedű
 s ők boldog táncba kezdenek;
 tánclépést gyémántporba ír
 mosoly- s gondszülte figura,
 pontos helyet lel a betű,
 hová küldte szelíd ura,
 a jó varázsló, aki ül
 toronypárkányok peremén,
 nem szédül, örvénybe figyel,
 szívében fő a költemény;
 orvosság lesz, ha majd kihül,
 egészségóvó csodáir,
 neki könnyű, játéknyi jel,
 beteg világnak drága hír;
 ha kell, sziklátörő folyam,
 ős szennyet oldva hömpölyög,
 ha kell, vascáttörő patak,
 ha kell vidám, szopós kölyök.
 Mint apró, ó keréskert, olyan:
 jelent ékszer, jelent hitet,
 kontár kezéből rongy salak,
 mester kezéből lérfittet.

Ha akarod, zárt és egész,
 rímekben, ritmusban nincs hiba,
 száguldva visz a cél felé,
 telivér nyerges paripa;
 ha akarod, formát cserélsz
 s ő kantárt tép, felvág, kitor,
 de törvényed úgy rendelé,
 hogy lényeg itt az ősi pör.
 S a költő fütött vágyu jós,

amíg kora áll és tagad,
a vers megsejti az eret,
hol aranyérc dúsan dagad
s hol század múltán a tudós
kincset s követ lassan lemér,
mít ezred múltán elvehet
kiosztani a népvézér.

A költő holnap követe,
és nála nincsen szabadabb,
a börtönőr kötött lehet
s cellájában szabad a rab.

A költő az élet szeme,
mag, eke, henger, borona
s kétsége a feje felett
buzavirágból korona.

KÁDÁR IMRE

ERDÉLYI FEJEK

SÁNDOR JÓZSEF

Irta : LIGETI ERNŐ

Amikor Sándor József még magyar országgyűlési képviselő volt, mondotta a folyosón: az öreg Tisza, olyan mint a szabad farkas. Megy, csahol a szimatja után. A fiatal Tisza már idomított farkaskutya. Kitanították Angliában, úgy dressziroz, hogy kiállításba lehetne vinni, mindent tud, csak egy baja van: elveszítette a szimatját. *Szimat nélkül nincs politikus.* Sándor Józsefnek is a tétéle, neki meg van a szimatja, ez erénye és hibája is. Sándor József szimat politikussága magyarázza meg, hogy nem ragaszkodik élet-halálra elveihez, itt is betöm egy lyúkat, ott is. A képviselőházban a helyet, ahol az egykori kovásznai követ ülni szokott, „csillagvizsgáló torony”-nak nevezte el a politikai közvélemény. Itt ült, figyelt, neszelt, szimatolt Sándor József, úgy begubozott ültében, mint padlásszobájában az asztrológus. Napraforgónak is hívták egyidőben és ma is, tizenöt évi parlamenti inaktivitás után, amikor újból állás, a háromszéki szenátorság „veszedelme” fenyegette, e régi jó szokását megtartotta. Hol Néppártban bukkan fel, hol a Nemzeti pártban, hol a harisnyásokkal parolázik, hol napestig kegyelmesuramoz — nem lehet elmenni csavaros, székeley eszejárásán. Sokszor úgy érzem, semmi sem veszne

el az erdélyi közélet mai összetételéből, ha Sándor Józsefet nem látnám a porondon. Sokszor meg úgy érzem, nem volna teljes az egyszer mégis csak elkövetkezendő erdélyi magyar parlamenti párt, ha Sándor József tömött kis alakja hiányozna belőle. Munkássága, egyben jelentősége is, mint a hegyi patak, hol megbú, hol meg kicsillog a sziklából.

Bármit is tartanak róla különböző gittegyletekben, ma Sándor József szimatját és kétségtelen óriási munkabírását szervezkedési mozgalomban nem nélkülözhetik.

Negy szócátája gyakran van Sándor Józsefnek a politikusokkal, már-már számkivetik a kebelükből, a vége az: Jóska bátyám ird meg ezt a memorandumot! Elnök ur, hogy is áll ez a dolog? Egy statistika kéne méltóságos uram! Régi szabású lexikonnak tartja őt mindenki, de: lexikon, őt percig nem lehet nélküle meglenni.

Sok oldalú tudás, a történeti összefüggések kitünő megértése, elpusztíthatatlan frissesség mind meg vannak „Emke Jóskában“. Így hívják őt maguk között a városi urak, talán a hídelvei földészek is. Mindenki számára jelent valamit. Kolozsvár multjának, alig van intézménye, ahol Sándor József ne hallotta volna hol ellenzéki, hol kormánypárti megnyilatkozásait. Sűvölvény korában lapot szerkeszt. Mindegy neki: egyházi, irodalmi, közgazdasági vagy turista folyóirat. De szerelme, grande passionja: az Emke. Kávéházi asztalnál találták ki az Emkét, de Sándor József akarateréje csinálta meg és ez az akarat erő mozgatja évtizedeken át. Jegyezzük fel Sándor József arc másán a másik jellemző vonást: *akarat*.

Szemben ülök vele, elnézem mozgékony arcát, széles és papos kézmozdulatait, a hangjára figyelek, ahogy minden szótagot külön, énekszerűen kihangsúlyoz, az egész Sándor Józsefet magam előtt látom. Ugy ahogy évek óta direktóriumí ülések, kömmunitási viharok, hírlapi polémiák mozaik kockáiból megismertem alkatát s arculatát, magyarázni próbálom magamnak, hogy miért is van, hogy míg a kolozsvári közéletben Apáthy István, Irsay József, Bartha Miklós és még nagyon sokan, akiknek egyike-másika nálánál súlyra jelentéktelenebb, tömegeket mozgatni tudott, szünet nélkül kifelé hatottak, lenyűgöztek és állatot szelidítettek, s azt csinálhatták az utcával amit akartak, s noha nem felejttem el, hogy Sándor József súlyos söt pisztoly párbajokat vívott elveiert, mindig és élete kockáztatásával is harcolt, és szereti is a harcot és imádjá is a tömeget, mégis soha nem sikerült maga mögött embereket sorakoztatni, vezér lenni, ellenvéleményeket elnémitani, sőt árván maradt, csak veszekedtek vele, majdnem azt mondtam, hogy soha komolyan nem vették, még az Emkében sém, ott is másokat tüntettek ki, őt csak dolgozni hagyták, kritizálták, és fölényeskedtek, kérdem mi az oka, hogy Sándor József inkább szolgálja volt a dolgoknak, mint ura — s miközben ezt a színt akarom felkeverni a palettámra, ő maga adja meg beszéd közben a választ.

Károlyi Mihályról (kényes kérdés) és Tisza Istvánról folyt a beszéd. Sándor József ezeket mondja nekem:

— Tisza 1905-ben lejött Bécsből és pártja ujjongva várta. Én is ott voltam, de amíg a többiek körüludvarolták, én a sarokban húzodtam meg és keresztbe fontam a karomat. Tisza István meglátott, könyökével keresztül furta magát a zsibongó embercsoporton, oda jött hozzám:

— Te Jóska, dezinált miniszterelnök vagyok.

— Nagyon örülök. Testestől-lelkestől a tiéd vagyok. De mit hoztál Bécsből?

— A király és a nemzet békéjét.

— Ugy?! Ez nagyon jó a királynak. De mondd csak, jó ez a nemzetnek is?

Tisza egy szót sem szólott. Mereven a szemembe nézett, szinte kiszurt a pápaszemével. Fürkészett egy darabig. Majd sarkon fordult és azóta szakítottunk egymással. Én nem szerettem Tiszát. A világháborúnak fő okát akkor éreztem meg, amikor Tisza „kibékítette a nemzetet a királlyal.” Tisza mint egyik véglet ép olyan végzetes volt a magyarságra, mint Károlyi Mihály, a másik véglet. Az egyik csak kötelességeket mért a nemzetre jogok nélkül, a másik csak jogokat adott a nemzetnek kötelességek nélkül. Az összeomlásban mindakettőnek egyforma a hibája.

— És mégis, hogy van az, — kérdeztem — hogy a hivatalos közvélemény nem akarja Tisza bűneit látni, dicsőíti, amíg Károlyit, aki a legjobbat akarta, hazaárulónak tartja...?!

— Nincs nagyobb bűn a politikában, mint a gyengeség. A nép, ha valaki kárát is akarja, ha látja az erőt, követi és ha valaki a legjobbat is akarja, de gyöngé hozzá, a nép megveti. Ez a nép állati ösztöne.

Igy e beszélgetésből, mely önönmagában is érdekesen világítja meg egy szabadelvű és magát demokratának valló politikus álláspontját, rátaláltam arra, aminek fogalmi megjelölésére Sándor Józsefnél nem kaptam meg a kellő szót. *Sándor Józsefben is hiányzik a suggesztív erő.* És ez szinte tragikus. Mert a többiek mind csak beszélnek, de ő dolgozik, mint egy napszámos, mégis azoknak hisznek, mert amazok fölényesen csinálják meg dolgaikat. Azok eltékozzolhatják a világ minden kincsét, Sándor József meg az elhasznált felzeteket újra felhasználja irodái célokra, hogy papírt szoroljon, mégis azok a jók, ő a rossz.

Nincs meg a fellépés fascináló ereje Sándor Józsefben, hogy meggyőzze az embereket. Másoknál, mondjuk Bernádynál az ad hoc politika elkönnyveltetik, mint okosság, nála ugyanez kétkulacosság. Mások úgy váltják az elveket, mint a ruhanéműt. Ő is ezt csinálja, hiszen *szímat* politikus. De azoknál nem vevődik úgy észre. Az elegáns emberen sohasem látszik, hogy új ruha van rajta. Sándor József, ha kiöltözködik, mindenki csak azt nézi. Nála mindent szigorúbb mértékkel mérnek. Mi oka lehet ennek? Mert nem olyan felsőbb a termete, mint Jósikának? Mert nem tud-e olyan szépen szónokolni, mint Kós Károly? Vagy mert nem olyan jó megjelenésű és snájdig, mint Fekete-Nagy Béla? Vagy mert nem olyan szegényesen szegény a gunyája, mint Grandpierrének? Ez a tömeg hatás, a presztizs lehetőség legszeszélyesebb játéka.

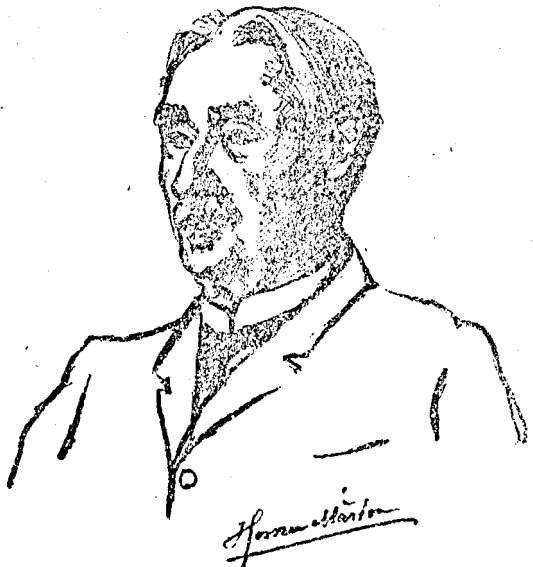
Erő, kikényszerítő erő, parancsoló, tiltó, hipnotikus erő — miben áll a te titkod? Ki magyarázza meg a megdöbbenően széles skálát, ami van az optativus és az imperativus között? Ezt elfelejtettem Sándor Józseftől megkérdezni. Pedig ő bizonyosan megtudná magyarázni. Ez az ő politikai tragédiája: mindent megért, mindent megmagyaráz és sok mindent meg is csinál. De ha valamit csinál, azt is csak úgy csinálja meg, mintha magyarázná.

BÁRÓ JÓSIKA SÁMUEL

Báró Jósikáról mondják, hogy hosszú évtizedeken keresztül magunk szörű, népbeli emberrel nem fogott kezét. Az októberi forradalomnak kellett jönnie, hogy Vincze Sándor immár levitézlett népszónok örömittasan kiáltsa el magát: fenn volt Jósika a kormánybiztosságnál és kezét adott nekem! A kolozsvári Nemzeti Tanácsnak ez a kézfogás volt a legfőbb és mondhatni egyetlen vívmánya. Ugy hallom, mostanában már kezét fog az ősz báró. Nem haragszik az emberekre és meg is bocsájta nekik, hogy nem születtek biborban. De azért, akik közelében dolgoztak, úgy referálnak róla, hogy ma is szokatlanul fényben csillog fel a szeme, ha a Nemzeti szövetség ülésén egy Bethlen, vagy egy Ugron jelenik meg az ajtóban. Hiába — ezek az ő emberei, ezek között érzi csak igazán jól magát. Mégis: fejlődik Jósika demokratikusabb irányban is. Kissé öreg fővel ugyan, de azt teszi. Sőt majdnem azt mondom, hogy *konzervatív* színezetű intéző társaságban mégis csak ő a legdemokratikusabb. A legpolitikusabb. A legrokonszenvésebb is.

Jósika: egy darab történelem, hamvába holt magyar mult. Annak a kornak jellegzetes egyénisége, amelyben Tisza István megállíttatja a vonatot: Miskolczy főispán úr kijegyzi, kivörösceruzázza a törvénytárat, hogy ez vagy amaz a cíkkely nem érvényes Bihárban; amelyben zsinoros hajduk mustrálják egy negyedóráig az embert, hogy majd a főszolgabíró úr előszobájában három óráig antiszénbrúrozhasson a nem megyei polgár — vagy még helyesebben, Jósika nem is ebből a világból való. Ez a megyei világ. Ez a kastélyok mögé elrejtőzött zsenitri társadalom, mely csak imádtá, utánozta, körülrajongta Jósikát, mert ez fönn volt a legmagasságosabb körökben, az udvarnál. Jósika báró, ha jól tudom a történiát, a császár személyekörülí miniszter is volt. Utóbb főrendiházi elnök. De mindvégig udvari ember. Lojális, királytisztelő, ceremóniákban avatott felsőbbrendű ember, aki ha mintát keresett ahhoz, hogy miképen viselkedjék, csak a császár modorát kopírozhatta le. Mert ő mindjárt a császár után következett.

Ne mondjuk róla, hogy az apja fia. Több, jobb és magyarabb nálánál. A bécsi titkos udvari levéltár a hajdani erdélyi kancellár

politikai tevékenységét ahogyan megmutatja, igazán nem a mi szájunk íze szerint való. Még csak azt sem vethetjük Jósika báró szemére, hogy az 1848-as nagy évben Innsbruckban született, nem pedig a szurduki kastélyban. Édes apjának érthető módon nem nagyon tetszett, amit Kossuthék, Irányiék és a rebéllis Petőfiék csináltak. Mi oka lett volna neki Magyarországon tartózkodnia, amikor a Metternichchel, Haynauval és a Jellásichchal tartotta puszpajtáságot? Ezek közelebb állottak hozzá, mint amazok.

Jósika báró emigrációban született és bizonyos kegyetlenség kell hozzá, ezt emlegetni és épen ma emlegetni. De mert megakarjuk érteni lelki alkatát, nem mellőzhetjük, hogy oda ne pillantsunk e ferencjózsef kabátos multra. Jósika mégis csak ötven-hatvan éven át a kancellária leghübb embere volt és a történelem sem azt jegyzi fel, hogy miképen tárgyalt Jósika Haller Gusztival vagy Hubai Károllyal egy asztalnál, hanem hogy miképen tárgyalt a császárral, főrendekkel és Tisza Istvánnal?

Tisza Istvánt, (kinek bevallom, sokáig voltam házi újságírója és értékeltem őt, politikáját is értettem és nem én lettem hűtlen hozzá, hanem ő lett az időhöz és amiért lekészt a vonatról, nem tudta megállítani azt, azért nekem nem volt muszáj hasonlóképen cselekednem, nós,) Tisza Istvánt láttam egyszer a nagyszalontai egyházközség havi gyűlésén. Gondnoka volt kis nyájának és országos elfoglaltságok, irtó közéleti munkák dandárja izzott a háta mögött. És mégis: Tisza feltette a pápaszemét, a kormányelnök különböző segélyezési, templomrenoválási ügyekről tétetett magának jelentést, vörös plajbásszal hadonászott és én, nagyváradi újságíró érthetetlenül állottam előtte, nem tudtam megállapítani, hogy póz ez vagy halásan komoly...? Tisza jut az eszembe ma, amikor a nagy vizekhez szokott Jósika naponta tapossa a Nemzeti Szövetség vékony erü patakját és itt, isten látja lelkemet, nem az ügyet látom kicsinek, de azok törpe, nem hozzá méltó figurák, akik együtt járják vele a taposó malmot. Mért az erdélyi magyarság ügye: nagy víz, legnagyobb víz és bizony Jósika világéletében sen foglalkozott még ilyen felelősséggel teljesen élet-halált jelentő nagy dologgal. Amint hogy a szalontaiaknak presbiteriumi ügye: (nagy víz volt.) De el kell képzelnem, irodalmilag kell feldolgozzam, hogy milyen lelki berendezkedéssel prezidiál Jósika a Baba Novák-utcai kis helyiségében, amikor egykoron hangfogyó szőnyegeken, habának füstjében ült vala és a diplomáciai érintkezés minden mesterfogásával beszélt meg a politikát, stílusos fordulatokkal és az elhallgatások művészetével. Ha Tisza, ez a kérlelhetetlen magyar úr Szalontán demokratásdít, népies szembekötösdít játszott — meg tudom valahogy érteni. Hiszen Tisza modorban még is közelebb járt a néphez, egyszerűbb volt, a Tisza Kálmán fia és mikor tizenöt évig járt egy köcsög kalapban s megkérdezték tőle, hogy miért nem vesz már egy ujat magának, bő paraszti nevetéssel felelte: minék, engem úgy is mindenki ismer! Tiszával lehetett drasztikusan is érintkezni, Tisza nem hogy nem nyujtott volna kezét, de előre köszönt a civiseknek — ám Jósika;

arisztokrata, gentilhomme, hamisíthatatlan Staatsmann és bizonyára mikor aludni is tér, nem huzza le a keztyűjét. Ezért nehéz az elképzelésem, amikor Jósika elnökségét magam elé vetitem, mert bármennyire is szabadkonzervativizmust vakolnak a hajdani páholy nagytermében, akik csinálják, ahogy csinálják, plebejusí, kispolgári a mód és a vezetők népből nőtt és a népben újra aláhanyatló vérségi testvérek céhe csinálja.

A hely, a szükség, a kissebbségi háttérbe kerülés, a hatalomtól való folytonos függés az érintkezési formákat nem engedi merevé tenni, ez egy más világ s a leggroteszkebb helyzet: *palotapolitikát kunyhóban összekovácsolni*; nem lívrés inasok sorfala között, de előbb gyűjtés útján kell összehozni azt a háromszáz lejet, melyből a szövetség, egyszerű, alkalmi szolgát tarthat egyik hónaptól a másikig. Egyszer talán kifejtethem bővebben, hogy mennyire nincs igazunk nekünk sem, amikor azt hisszük, hogy reakciós: a Magyar Szövetség intézősége. A régi reakció más volt, mint ez, ott a reakciót hatalom támasztotta alá és ahol nincs hatalom, ott előbb-utóbb kihúzzák a reakció méregfogát. *Kissebbségi reakció abszurd fogalom* és habár azok csinálják, akik ugyanezt mint többség csinálták, akkor is *másképpen* kell csinálniok, valahogy felemás módon, hol reakciósan, hol demokratikusan, hol fölényeskedve, hol megalázón, mindaddig, amíg rá nem jönnek a helyes hangnemre. A zenekarban ma hol itt cincog egy hegedű, hol ott egy másik, mind csak próbálgatás, nem gördült még fel a függöny, a karmester még nincs is ott a pulpituson, hol is van a karmester?

A zenekarnak ma kimondott, hivatalosan elfogadott karnagya, vezére Jósika Samu. Vezért, vezért nekünk — ez az erdélyi magyar politika tragédiája, hogy nincs neki — vezért, aki ezt a sok összevissza húrú hangszert össze, *egységben* tartja és mert az elvérző, maroknyi, lerongyolódott magyarság nem találta még meg vezérét, a *hagyományokat ültették be az elnöki székbe*. Jósika: ma is vagyoniilag, morálisan független, aggkoránál fogva is tiszteletet parancsoló egyéniség, egy igazi főúr, aki tud reprezentálni, *de önönmagát, a főrendiházat reprezentálja*. De vajjon tudja-e reprezentálni, ügyeit ellátni azoknak, akiket nem ismer, a népnek, melyet megérteni nem tud, az időnek, melynek parancsszavait lebecsüli, hiszen minden porcikája egy más korszak után síkolt és itt hiába minden becsületesség, minden férfiaság, őszinteség, dolgozni akarás és a családátya gondossága, Jósika önönmagát sem tudja beleélni, hogy tudná e vajudó népet beleilleszteni e vele vajudó Európa zürzavarába? En szeretem Jósikát és látom: mint igyekszik simulni az időhöz, mint teszi mélegre a szélső bal progresszív követelményeit, mint próbálja ésszel átmarkolni a demokratikus alkotót, mint kinlódik, hogy érütésébe bekapcsolja az idő ritmusát, de nem lehet, magyar fenyő, rostjai, gyökerei, évgyűrűi nem bírják. Hiába politikai tapasztalatok, magas szalákhhoz szokott termet, minduntalan beleüti fejét a mestergerendába.

Es mégis: nem állok be a Jósika ellenesek sorába. Nincs, nincs vezérünk... Valóban, mi progresszívek is — úgy tűnik fel sokak

szemében — oktalan munkát végzünk, ha elgáncsolnok Jósikát arról a helyről, ahová beültetni mást, jobbat nincs még módunkban e pillanatban. Addig csak arra akarunk ügyelni, hogy Jósika *vezérkara* festessék át demokratikusabb alapon. A zenészek hasonuljanak inkább egymáshoz a zenekarban. Ha mindenki tudja a szerepét, a dirigens munkája sem lesz oly kimondhatatlanul nehéz és verejtékes. Az *igazi* népvezér majd csak kiemelkedik magától.

AZTÁN, ERRE ÉS NAHÁT

— Mese a meséről Mesemesketéből —

Irta: KACZÉR ILLÉS

Világéletemben nem láttam szebb várost az öreg Mesekirály fővárosánál, Mesemesketénél.

Emitt egy rubinház, amott egy palota válogatott topázköböl, utána egy hetvenhétémeletes csurgatott aranyból. Azután egy gyémántkapu, azon át kiér az ember a Királykisasszony-uccába, amely végéig igazgyönggyel van kikövezve. Ennek a végében a Nemtudom-hogyhíjják-kert sok-sok drágakögyümölcszel és égigérő bokrokkal. Ahol a Nemtudomhogyhíjják-kert végetér, következik a hóríhorgas Coco-torony, amely arról nevezetes, hogy cé-betükből és o-betükből épült, még a mennyboltnál is feljebb, egészen a báránfelhő szakáráig. A Coco-torony közepén kezdődik a kastély, amelynek egyetlen széle olyan hosszú, hogy másfél széllel szélesebb, mint a hossza, egyébként e kastélynak se vége, se hossza. Ahol mégis vége van, ott egy kicsiny, dűledező vályogvískó látható. Ez Mesemeskete legkisebb kalyibája. Akkora, mint egy törött csigaház.

Azazhogy nagyobb valamivel, mert ebben a vityillóban lakott Aztán, Erre és Nahát. A teteje már itt-ott a földig ereszkedett, bizony alig lehetett felállni odabenn. De Aztánnak, Errének, Nahátnak nem is volt szüksége erre, feküdtek mind a hárman, egészen a földhöz ragadva. Mert földhözragadt szegénylegények voltak.

Egy ingük volt és egy ködmönük, egy pár csizmájuk és egyetlen lyukas süvegük. Felváltva viselték e vedlett ruhadarabokat, ha kiakaróztak menniök Mesemesketébe. Dél előtt rendszeren Aztán járt künn, délután Erre, estefelé pedig Nahát.

Volt Mesemeskete királyának egy rakoncátlan fekete lova, úgy hívták: Renyhénfut. Ez a Renyhénfut rémgyorsan futott, ha futott, de ha állott, még lassabban állott. Mert ilyenkor megmakacsodott és nincs az a tündérvessző, amely arra bírta volna, hogy megmozduljon. Ilyenkor Mesekirály ült a hátán töprengően és szomoruan, a népe pedig körülállta tétován és várta, mikor indul újra a meseparipa.

Úgy volt ugyanis, hogy amikor Renyhénfut Mesekirályal elindult, szaladt vele egész Mesemeskete, smaragdhegyen át, gyöngyházvizen keresztül; száz mérföldet egy pillanat alatt, senkisére érezte. Csak akkor fáradt el mindenki, amikor Renyhénfut állott és mert ilyenkor mindenki fáradt volt, maga a király is, elfogta az embe-
reket a szomorúság és nem tudták mihez fogjanak.

Egy délelőtt künn-van Aztán és látja, hogy egy-helyen áll egész Mesemeskete népe. Odamegy, veszi észre, hogy középütt a király tüzes Renyhénfut lován. A ló csak lelógatja fekete fejét és áll, a király lelógatja fehér fejét és ül. Mesemeskete népe lelógatja tarka fejét és hallgat. Megkérdezi Aztán egy embertől:

„Hé, miért búslakodtok?”

Az az ember ép a Főbúsulóember volt, hát így szólt:

„Búsulj te is, szegénylegény, Renyhénfut nem akar indulni.”

„Már én bizony nem búsulok” felelte Aztán és mert értett a lóhoz, odament Renyhénfut elé, megsíklandozta a szügyénél és a ló, hopla, szaladt, mint a villám. Fel a plüsshegyre, át a bársonyréten, ki a zöld selyemtengerre. Mert a tengeren is úgy lépdelt, ugrándozott ez a ló, mint a bolha a selyempaplanon. A nép meg ugyanott és ugyanigy.

Nézett egyet Aztán, megfordult és ment haza.

Otthon elmeséli az esetet. Erre és Nahát megkérdi tőle:

„Aztán mit kaptál a királytól a táltoslódításért?”

„Semmit”.

„Nahát!” kiáltott Erre, „ilyen pipogya legény is csak Aztán lehet”.

Es délután ő megy ki a városba.

Látja ám ő is a mesetáltost, amint hátán a királlyal vesztegel. A nép pedig körülötte, lenézi a Főbúsulóember arcáról, hogyan kell búsulni.

Odamegy a lóhoz, nem szól senkinek egy szót se, megfogja a kötőfékjét a fején és Renyhénfut olyat repül, mint a sirály. Ezúttal fel a felhőknek tartott, betörte a nefelejcs-egyet, átszaladt a kikerics-égbolton, a tulipánszívárvány alatt be a lilíomkapun, fel a csillag-rózsás mezőre. A Tejúton leguritja a Göncölszekeket és eltűnik. Holdfényes nappal van, a nép mindenütt Renyhénfut nyomában.

Erre csak nézi, aztán megvakarja a fülét és hazamegy.

„Na Erre testvér?” kérdezi odahaza Nahát.

„Semmi” intett Erre szomorúan,

„Nem is láttad a lovat?” kérdezte Aztán.

„Dehogyanem, dehogyanem. Csakhogy nem kaptam ám a lódításért semmit.”

Erre estére Nahát vette fel az inget, a ködmönt, a csizmát és a tollas föveget és kiment Mesemesketébe.

Hát persze hogy ott sílbaol Renyhénfut a Királykisasszony-ucca kellős közepén, rajta a király, körötte a nép és se jobbra neki, se balra neki, se előre, se hátra.

Odamegy Nahát és a fülébe fúj a lónak.

A meselő dobbant egyet a patájával: ucca meghasad, föld megnyílik és száll-száll lefelé ezüstútakon, aranyvölgyeken, éjefekete kövek hasadékaiban, ahol a manók tartják a fellobbanó ibolyát, mint a lámpást és le a forró vizek ezermalmának. Az utolsó malomkerék-nél elsodródik az egész társaság, mint a szélvész.

Nahát csakhogy el nem káromkodja magát. De minek is káromkodjon, amikor nem hallja senki. A város üres, mint a dísznő-hólyag, amelyben egyetlen szem kukorica csörög. Ő az az egyetlen szem kukorica. Megfordul és megy haza.

„Nahát?” faggatják odahaza.

Nahát elbeszéli, merre tűnt el Renyhénfut a királlyal és azt mondja végül.

„Én is azt kaptam, amit ti. Osztozhatunk“.

„Na jó“ mondta Erre, Aztán. És Nahát mellé feküdtek a hideg földre. Csakhamar mindahárom szegénylegény elaludt.

Éjjel zörögnek a kunyhó-tetőn. Mert a teteje feküdt oldalt, mint az ajtó.

„Ki az?“ kérdi Aztán.

„Én vagyok“, felelt egy szomorú hang.

Megismerte, hogy a Főbúsulóember hangja.

Aztán kiáltott, Erre az ajtóhoz ment, Nahát beeresztette.

„Mi járatban vagy?“ kérdezték tőle.

„Hozzátok jöttem“.

„Azt látjuk“, mondja Erre és Aztán.

A Főbúsulóember meglepette hosszú, penészes szakálát és megkopott bánat-hangján így szólt:

„A hivatalomra törtök“.

Erre, Aztán és Nahát olyan hahotába esett, hogy szinte kovályogtak vele. Főbúsulóembernek kedve lett volna velüknevetni. De nem mert nevetni, mert félt, hogy elmondják a királynak és az menten elcsapja a búsuló hivatalból.

Most is ez a félelem hozta.

„Drága jó embertársaim“, kezdte „a király mindenütt kerestet benneteket. Megint megakadt a lóval és szeretné, ha kiségnétek“.

„Van eszemben!“ kiáltotta Aztán.

„Tökmagért nem szolgálok“, Erre.

„Hogy nem restel kerestetni!“ így Nahát.

A Főbúsulóember megint kishíjja, hogy el nem nevette magát, olyan jókedve kerekedett.

„Látom, nem nagyon akarózik nektek szolgálni a Mesekirályt“.

„De nem ám ingyért!“ kiáltott a három szegénylegény.

„Nagyon köszönöm“, hajlongott a Főbúsulóember és indult az ajtó felé.

De a küszöbről visszafordult.

„Félek, hogy mégis elszegődtek hozzá“.

„Hát ha jól megfizeti . . .“

„Jól bizony. Arannyal, ezüsttel, szattyánbőrcsizmával, bársony dolománnyal“.

„Akkor bizony beállunk“.

Főbúsulóember sírni kezdett. Úgy tudott sírni, hogy a három vidám legénynek nagy keserű torma ágaskodott a torkában.

„Hát aztán miért ne?“ kérdezte Aztán.

Főbúsulóember elmondta, hogy ha szolgálatba szegődnek Mesekirályhoz, soha többé Renyhénfut nem vesztegel, nincs mit búsulni, ha nincs mit búsulni, ő, a Főbúsulómester fölöslegessé válik. Fel is út, le is út, brühühü!

„Hát mit csináljunk?“ kérdezte a három jófiú.

„Legalább kettő közületek bujdosson el. Egy ember mégse bír Renyhénfuttal“.

„És ha a király keres bennünket?“

„A király úgyse tudja, hogy hárman vagytok. Mindíg ugyanabban a ködmönben látott mindhármatokat“.

„Igaz“, mondta Nahát, „az ing és a föveg is ugyanaz“.

A három jószívü legény megkönyörült a Főbusulóemberen. Megegyeztek vele, hogyha a király küld értük, csak egyikük megy, a másik kettő a kunyhó hátuljába bujlik. Ott jobb, mintha világámmennének, mert akárhóva mennének, Renyhénfut ott lehet bármelyik pillanatban. Ellenben a viskó fenekén senkise látja őket, mert a fedél egészen lecsüng a földre. Hálából a Főbusulóember megígérte, hogy ellátja őket elemőziával.

Jó lesz, jó lesz, a Főbusulóember ragyogott a vadonatu] szomorúságtól.

Alighogy elment, valaki az ajtónál tapogatózík. Már világos nappal volt odakün, de a sarkigfényes Mesemesketében úgy sötétített ez a roskadozó viskó, hogy még huszonegyésfél lépés távolságban is vaskos éjszaka volt.

„Ejnye aztán hol itt az ajtó?“ dünnögte a Valaki.

Aztán azt hitte, őt hívják, felugrott és kinyitotta az ajtót.

Valaki az arcába hajolt. Örömeben nagyot szökött mint a bak.

„Hiszen ép téged kereslek. Hivat a király.“

„Nincs rajtam a ruha“ mentegetőzött Aztán. „Erre felvette.“

„Gyere majd az uton felöltözhetsz.“

„Az úton?“

„Csak gyere, gyere!“

Csakugyan, alighogy egy lépést tesz Aztán, belelép egy pár finom piros-csizmába. Olyan volt benne a járás, mint a frissen köpült vajban. Megtapogatja a lábaszárát, szép rozsdapiros posztónadrág a lábán; a karját: rozsdabársony kabátka a karján. A nyakában széllel lebegő nyakravaló, a fején pirosbársony süveg. Még keztyű is volt a kezén.

„Ki vagy te?,“ kérdezte a király küldöncétől.

„En Valaki vagyok. A mesemester inasa.“

„En Aztán vagyok a meselőlódító“.

„Nagyon jó!“ mondta Valaki, legalább nem hibáztam el a házszámot“.

Amikor odaértek az álldogáló mesenéphez, látja Aztán, hogy ma itt sokkal nagyobb a búbánat, mint tegnap volt. A Főbusulóember azon való bánatában, hogy a menet mingyárt megindul, zudította magából a szomorúságot, akárcsak a tűzifcskendő. Az emberek úgy álltak egymásmellett, mint az ázott csókák.

Valaki odalép a királyhoz, rámutat Aztánra és szól.

„Aztán, a lódító“.

A király arca felderül. Aztán odamegy Renyhénfut szügyéhez, megcsiklandozza, a paripa, mint a gondolat, árkon át, hegyen át. A nép mindenütt utána. Aztán mindenütt a nép nyomában.

Csak most vette észre Aztán, hogy ez az ő piros-csizmája kengyelfutó csizma. Ezer mérföldet szalad percenként és meg sem érzi. És milyen csodálatos tájakon szalad keresztül! Milyen furcsa váro-

sokat és furcsa emberlényeket lát! Nagy-nagy öröm evvel a Mesekirállyal veletartani.

Délben megállott a ló, Mesemeskete legszélesebb uccáján. És Aztánnak úgy rémlet, mintha egy lépést se tettek volna, de egyazon helyen állnának a lóditás óta. Ha nem érzett volna olyan nagy-nagy fáradtságot, el se hitte volna, hogy reggel óta a világot bejárta.

Olyan fáradt volt, hogy mikor a király intett neki, hogy nógassa meg Renyhénfut lovát, megmoccanni se tudott. Ő is állt mozdulatlanul, mint a cövek, nézte a Főbusulóembert, aki most már nem volt olyan bús, mint reggel. Ahogy nézte, őt is meglepte a fáradt szomorúság.

„Hej Aztán fiam!” szölt bánatosan a király, mi van ma veled? Tegnap másodszor is elbántál a lóval könnyűszerrel.

„Az nem én voltam”, felelte Aztán.

„Hát ki?”

„Erre.”

A király balra mutatott.

„Valaki menjen erre”.

Valaki a halovány meseinas, elindult. A nép még szomorubb lett. A Főbusulóember oly busan és szemrehányón nézett Aztánra, hogy kishíjja, hogy a szíve meg nem hasadt.

Sokáig álltak, mert Valaki sokáig nem találta a házsámot s amikor végre rájött, hogy a viskó nem ház tehát nem is lehet házsáma, akkor meg az ajtót nem találta, mert amint az imént mondtam vagy nem mondtam? a viskó körül egy nagy szerencsen aludt, úgy hívták hogy Sötétség.

Amikor nagynehezen rátalált a viskóra is, az ajtóra is, elfelejtette, kiért küldték. Elkezdett kiabálni.

„Hé te, merre vagy?”

Odabénn megszólalt Erre.

„Erre vagyok”.

„Te vagy az Erre tesvér? Épen téged kereslek. Látni akar a király.”

„Igy akar látni? Nincs rajtam ruha. Nahát, mert most ő viseli, nem akarja levetni.”

„A ruhára semmi gondod, csak gyere”.

Erre kilép Erre és elindul Valakivel. Az első lépésre egy pár zöld szattyáncsízma szalad a lábára. S ahogy jobban nézi magát, tetőtől talpig zöld: posztó, bársony és selyem.

„Na Erre fiam”, mondja neki a király, „lódíts ezen a renyhe lovacskán.”

Erre megpiszkálja a lovat. Renyhénfut vágat.

A nép Aztánnal és Errével utána.

Még csodálatosabb vidékeken mentek keresztül, mint délelőtt. Mesekirály szinte össze volt növe a lovával, a nép pedig mögötte, mint országuton a por. Szőlőszem-országban jártak. Nagy hatalmas korong volt, csupa lila ott minden és izes és zamatos még a levegő

is. Egyszerre csak, hopp, a ló megbotlik egy óriási sziklában... szőlőmagocská volt... hípp, megint ott-áll mindenki Mesemeskete uccáján és búnak eresztí fülét-farkát.

„Erre! Aztán!” sugja a király. De Erre is, Aztán is, olyan fáradt, hogy alig tud moccanni. Tán nem is hallják.

„Hé” szól rájuk hangosabban az ősz meseuralkodó „melyikötök lóditotta ki a lovat a kátyuból tegnap délután? Aztán, te?”

„Nem én”, felelte Aztán.

„Erre, te?”

„Nem én”, felelte Erre.

„Akkor ki?” kérdezte türelmetlenül a király.

„Nahát” mondta egyszerre Aztán és Erre.

„Nahát, menjen Valaki érte”, adta ki a parancsot a király. Valaki azt kiáltotta: jelen és elindult, mert hacsak ott volt a nép, Valaki mindig jelen volt.

A Főbúsulóember olyan bűt öntött el maga körül, hogy harmatos lett az igazgyöngy kövezet s a bajuszokat is megeste a zuzmara.

„Hej, ki van idehaza?” kérdezte a kunyhó ajtajában Valaki.

„Senki” felelte Nahát, aki megrémült, hogy Főbúsulóember megint elemózsiát küld. Egyszer már küldött, de minden sós volt, mint a kenyű.

Valaki beszólt.

„Nahát senki, gyere ki. A király elé”.

Nahát kijött, rajta az ócska ing, a csizma, a ködmön, meg a süveg.

„Vesd le ezt a kopott ócska csizmát”, szolt rá Valaki.

„Mezítláb menjek a király elé?”

„Csak vesd le!”

Nahát levette s az ajtófélfához állította. Valaki ráfujt, a két csizma nőtt-nőtt, míglén két óriási fekete márványoszlop lett belőle.

„Az inget dobd mögébe, Nahát”.

Nahát az inget is ledobta. Gyönyörű fehér palota keletkezett a helyén, három szépséges lakosztállyal.

„A ködmönt utána!”

A rongyos ködmönből szép-nagy istálló lett a palota udvarán.

„És most hajtsd fel a süveget, amilyen magasra csak bírod.”

Nahát felhajította. Elállt szemé-szája az álmélkodástól.

Az ócska, lyukas süveg a két keshedt tollal vertarany kupola lett a palota tetején. Nem volt lyukas, bizony nem volt azon makula, akkora sem, mint a kisujjam. De torony volt rajta kettő is, akár a jegenyék, olyanok.

„És most gyere Nahát”.

„Így menjek meztelenül?” kérdezte kelleetlenül Nahát, aki szeretett volna ottmaradni a palotájában.

„Csak gyere így”.

Hogy ne szaporítsuk a szót, Nahát talpig sárgában érkezett meg a búsuló-hallgató nép uccájába. Akkor ott olyan vad búsulás ment végbe, hogy a házak leeresztették a tetőzetüket nagy szomorúságuk-

ban, az ereszek jégcsapokat, a csatornák záporosót sírtak. A Főbúsulóember kitett magáért.

Valaki a királyhoz vezette Nahátot.

„Nahát a harmadik meselődítő.“

„Hála annak a bakonugró kanapnak!“ kiáltott fel Mesekirály Nahát csak rászipákolt az orrával Renyhénfutra. Renyhénfut horkantott egy nagyot és röpitette a mesetársaságot csodátlannál csodásabb földekre, Nemlehet-országból, Nincs-birodalomba, Nincs-birodalomból Elsehinnédhova nevezetű ismeretlen földrészre. Reggel lett, mire visszatértek. Mondanom se kell, hogy Aztán, Erre és Nahát is vele volt Mesekirályal.

Mire megállt a ló, Aztán nem volt több fáradt. Megbirizgálta az elevenjét és Renyhénfutnak alig érte a lába a földet. Ha másodszor is megállt, csak intett a király Errének, aki az uton kipihente magát. Erre megrántotta a mesetáltos farkát és a táltos száguldott megint. Ha pedig harmadszor is kedvekerekedett lustálkodni, azt mondta a király,

„Nahát...“

És Nahát lódította tovább a meselövet.

Ha nagyon makacs volt a ló, kettőnek is kiáltott a király:

„Nahát, Aztán...!“

Vagy:

„Nahát, Erre...!“

Avagy:

„Erre, Aztán...!“

Többet nem búsultak az emberek, ha egy-egy pillanatra meg is álltak. A Főbúsulóember átfestette penészzöld szakálát harangvirágkékre és akire csak ránézett, csilingelt a jóízű nevetéstől. Mert ő lett már a Főmosolymester. Ha pedig vége volt egy-egy ilyen végtelen kirándulásnak, a király leszállt a lóról, átsétált a Nemtudomhogyhíjják-kerten, fel a Coco-toronyba. Ott lefeküdt alunni. A Meseinas akkor átadta Renyhénfut táltost a három meselődítő legénynek. Aztán bevezette az istállóba, Erre jégkötéssel a jászolhoz kötözte, Nahát pedig szélvész-abrakot adott neki enni.

Erre bementek a palotába, aztán belepöffeszkedtek a karosszékekbe és nahát hengegve ezt mondták:

„Hiába király a király és hiába táltos a táltos, ha mi nem volnánk, sose jutnának sehova“.

Amí igaz, igaz.

ISTEN TENYERÉN

— Regény —

Irta: BALÁZS BÉLA

(15)

Valami borzongó boldog felszabadulást, könnyüséget érzett. Nem volt súlyosabb, mint a tükörbeli kép, mintha átmehetett volna annak a szobájába. Igen — mondta félhangosan — most így újra körül lehet nézni, mindent előlről megnézni — és közelebb lépett a tükörhöz. És akkor elpirult és elmosolyodott. Azt látta, hogy szép. Először látta, hogy szép. Valami hirtelen meghatott forróság juttatta eszébe Klárát, hogy ezt ő is látni fogja. Szégyenkezően hálás öröm, hogy ezt neki adhatja ajándékba, mint egy virág csokrot. És valami újnak, valami másnak remegő előérzete... Kihúzta magát a tükör előtt és féloldalt fordult a mozdulatait vizsgálva.

Akkor a tükörbeli ajtó kinyílt és a tükörben megjelent a fehérparókás szolgál. János mosolyogva fordult vissza.

— Nos, kedves Jean, hogy tetszem? Az inas komoly és szigorú szakértelemmel mérte végig.

— Az epét méltóztassék hatrább kötni, mert elbotlik benne.

— Micsodát?

— Az epét — ismételte az inas komolyan és maga ment oda Jánoshoz és hátrább igazította a cíframarkolatot, aranyozott kardot. — Épen jó passzent — folytatta aztán nyilvánvaló meglepéssel. — A kegyelmes asszony nézte ki, hogy ez épen jó lesz. Ha parancsolja nagyságos úr, most átvezetem a bálba.

— Gyerünk, gyerünk, — sürgette János csillogó szemmel, türelmetlenül és a fehérparókás feketeruhás rokokóinas előre indult, magásra tartva a kétágu ezüst gyertyatartót.

János elmenet felvette az asztalról azt a papírlapot, melyen ágybafekvés parancsoltatott neki, összehajította és a zsebébe tette. Hogy valami bizonyítéka legyen. Mert hátha mégis álmodik?

— Miféle bál lesz itt mondja, — kérdezte újra gyanakodva.

— Maskarabál kérem — felelte az inas, anélkül, hogy hátrafordult volna. (A gyertya homályos, sárga lobogó fényében ingott a hosszú folyosó és tántorogtak a zömök faragott szekrények). Sokszor van ilyen nálunk. Ötször-hatszor egy esztendőben. Néha még többször is.

— És kik jönnek erre a bálra?

— Csak a szomszédság. Meg némely szentendreiek és pomáziak. Mára épen húszan vannak. Mindig egyformán ugyanazok az uraságok.

— És táncolnak is?

— Nem igen táncolnak kérem. Csak maskara van. De már azis volt, hogy eljártak egy lassút.

A gyertyaláng megcsillogtatta a nagy üvegszekrényeket és a lobogó homályban megmozdult bennük a sok régi holmi. A cipők,

golyacsőrű renaissance cipők. Wallenstein csizmák, csokros atlasztopánkák mintha egyet léptek volna feléje. A kalapok, tricornéok, kucsmák, barettek, Van Dyk kalapok mintha halkán köszöntötték volna Jánost: hozott isten, minálunk. És a szekrények üvegjén elsuhanó fehérharisnyás kék selyem karcsu árnyék, mintha közülük, a szekrényekből lépett volna ki. És az ő volt! Valami emlékezés édes meghatottsága borította el. Mintha hazafelé menne és az a csodálatos borzongó, boldog könnyűség szinte fetemelte a földről.

Egy Rameau-menuette szívärgott ki valahonnan.

— Méltóztassék belépni — szólalt meg akkor az inas egy nagy faragott ajtót kinyitva és mély bókkal előre eresztette Jánost.

János mosolyogva állt meg a küszöbön. Édes és gyöngéd emlékezés meghatottsága borította el. A fraiseselyem szalón mint valami óriási virág illatosmeleg belseje nyílt elébe. Fali gyertyatartók lobogtak köröskörül sűrű és hullámló aranyfényt árasztva, hogy úszott és lebegett minden, mint az aranyvíz alatt. Fehér alapon aranyozott stucco vékonyszálu ideges girlandjai fonódtak fel szellemes ornamentumokká a falakon és sok nagy szikrázó tükröt folytak körül lángoló cartoucheokba sűrűsödve a sarkaín. És az aranyfolyondár felnőtt a menyezet fraise freskói köré, ahol egy gálans Olympus istenei andalogtak idylli grottákban és pikáns kerti kéjlakokban, kékselyemszalagos báránkákat legeltetve, kecses égi pásztorok. És ennek a karcsú aranyfolyondárnak bűvös bozótjába volt befogózva a teremben minden: a fehérparókás hölgyek és urak a sűrű arany atmoszférában Watteau és Boucher fétes galantesjainak népe, mely hiába sürgött a gyöngyházzal berakott hegyeslább lakirozott asztalkák körül, mégis mintha mozdulatlan lett volna: mozdulatlan figurája az arany ornamentumnak. És János boldogan érezte az aranygirlandok delejes áramának köréje fonódását, boldogan érezte beledermédését ebbe a világba, ahol ez a sok ismeretlen ember intim ismerőse volt. Mintha valahova hazatért volna. És dobogó szívvel keresett közöttük valakit. Valakit, aki itt régóta várja. Hazavárja.

— Nos, monsieur, hogy érzi magát? — riasztotta fel egy mély basszushang.

Bordóval és arannyal hímzett fehérseelyem ruhás hatalmas férfi állt előtte. Mellén velencei csipkejabot víharos roppant bokra lobogott. Egy hajporos sörényű oroszlán. XV. Lajosnak valami hadvezére. Csak a hangjáról ismerte meg a grófit és még a mozdulataiban volt valami, ami emlékeztette arra a finom gyöngédségre, mélyel a felesége kezét simogatta az ebéd alatt. Mert egyébként a modora is teljesen elváltozott. A merev legionárius arcból a csigás paróka alatt mozgékony, szellemes szalonarc lett és már az első szava barátságos, beszélgetést kínáló volt.

— Nos, monsieur, hogy érzi magát?

— Mintha utaznék, gróf úr, — felelte mosolyogva János. — Mintha utaznék a lélekvándorlás útján.

— Bizonyára ez az egyetlen, igazi utazás — mosolygott a gróf — mikor a lélek a csigaházából is kijő.

— Es ha egyszer a csigaházából így ki tudott jönni, akkor semmiféle héját nem érzi többé kényszerítőnek és kötelezőnek. Valami nagyszerű szabadságérzés van ebben gróf úr!

— És mennyi mindent vet le a ruhával az ember, az agyáról, az idegeiről, még a lelkeről is! El se hinné Szegedi úr mennyire érti ezt a felszabadulást a legprimitívabb ember ir. Nézze csak, monsieur, ezt a társaságot.

— Csupa empirikus valóságától megszabadult lélek — mosolygott János elrélvedve a terem tarka figuráin.

— Igen. Azt híhetné az ember, ha így elnézi őket, hogy művelt széplelkek, akiknek ez a karnevál valami raffinált esztétikai játék. De nézze például azt a gyönyörű nőt, a magas á la Figaro frizurában, rózsaszínű krinolinban a széles volantos fehér aljjal, aki kissé úgy játszik a legyezőjével, mint a tollseprűvel? Otthon inkább azt szokta meg. A körorvos felesége. Igen egyszerű asszony. Otthon Szentendrén nagyon szomorú és feldult a lelke szegénynek. Mert nagyon érzelmes nő és tesztem egyszer honvágyos megindultságában megcsalta az urát egy falubelijével, az én tisztartómmal, tisztán lírikus szentimentalizmusból. De mivel mélyen vallásos kedély, kinzó lelkiismerete ezt úgy expiálta, hogy gyónás után a pap barátja lett. De igazán csak bűnbánatból, vallásos meghatottságában. Persze mindez nagyon feldulta és megzavarta egyszerű becsületes lelkét. Ezért ő csak itt boldog, szegény. Itt a kartonruhájával, levetette az ispánt és a papot és újra szabadnak és tisztának érzi magát. Szentendrei élete innen olyan távol van, hogy eszébe se jut. A férje pedig, aki ballépéséért otthon agyonkinozza és veri, itt udvarias és kedves vele. Nézze csak, ott van most is mellette. Az a hajlongó gólyatáncmester. Hogy udvarol neki! Minden alkalommal újra belészeret.

— Mert most mindnyájan utazunk, ugy-e? — szólt közbe János, akinek táguló szemei nyugtalanul követték minden krinolin hölgy minden mozdulatát. — Közös kiránduláson vagyunk, ugy-e, melyre mindenki csak azt hozza magával, ami igazán legbelül van. És ha tudná, hogy tesztem az az á la cirkassienne robeos hölgy az a Szeniceiné! És ma már három cüchet ragasztott az arcára. (Nemsokára á la négressse fog megjelenni.) Mondom nem hinné, hogy milyen nehezen lehetett őket rávenni arra, hogy résztvegyenek ezeken az öltözködéseken, hogy szégyeltek, nevettek, utálták. De akit sikerült többször is meghívni nézőnek, azt nemsokára valami szédülés féle fogta el. Azt nem kellett többet biztatni, azt lassan magával sodorta a karnevál, mint valami magnetikus ár. Nézze csak azt a vidám lapdát. Azt a pocakos, copfos kis urat a rózsaszínűszalagos hosszú pásztorbottal, melybe mindjárt bele fog botlani, hogy gurul egyik csoporttól a másikhoz. Földbirtokos szomszédom. A leggősebb, legkonokabb gentry, akit valaha magyar korlátoltság termelt. Egy magányos, sebzett bölény. Tudja, kinek csókol épen kezét? Oh nem a jegyző leányának, az nem sokat jelentene, hanem másik szomszédomnak Szluha bárónőnek, akinek a nagyapja még örmény hajcsár volt. Nézze ezt a mély menuette-bókot, ajkával alig érinti a körme hegyét. Ez a stílus a közösség lelki demokráciája.

— Bon Soir messieurs! — szólalt meg a hátunk mögött egy ismerős, zengő ezüst szoprán.

János odafordult. Valami fiatal nő, egy ragyogó versaillesi kisasszony állt előtte. Ezüsttel szegett haloványrózsaszín robe merev draperiája borult fehér, merev krinolin fölé, mely ezüst virágokkal volt beszőrva. (Szikrát hánytak minden mozdulatánál.) Feszés fűzött derékának mély kivágásából kemény mellek síkos alabastroma feszült ki. Tömött fehér frizurája két hosszú és mozdulatlan csigas fűrtben hullott jobb vállára. És ezen a friss, színes kemény kristályokból vésett testen az arc egy forró exaltált leányarc. Nagy ideges, feketé szemei szinte lepörkölték körül a festéket és pudert. Oriás szemöldökeinek szénél meghúzott két vonala, roppant ében boltívekként összeértek, klasszikus görög orra fölött. Olyan nagy volt minden azon a kis leányarcon, mint valami alkonyi fényben kígyúlt vidék.

János álmélkodva nézte. Mintha nem is eleven alak állna vele szemközt, hanem egyedül volna és kinézne messze az alkonyi tájba. Valami fájdalmas távoli édesség közeledett.

— Nem ismer meg monsieur? — kacagott a kisasszony. — Látja-e János, hogy lehet újra először találkozni? Legyen mindenre elkészülve!

Akkor a gróf mosolyogva fogta meg az ujsa hegyét az ifjú hölgynek, aki a másik kezével krinolinját kissé megemelve lassu mély bókkal meghajolt János előtt. (Az ezüstvirágok szikrát hánytak.)

— Szentgyörgyi grófnő — mutatta be a gróf.

— Grófnő! — kiáltott fel János.

— Most ne merjen fiatalságomon csodálkozni, mert megverem — csattogott a szoprán.

— Nem grófnő — mosolygott János szórakozottan. (Valami távoli édesség közeledett). — En az öregségen jobban csodálkoztam. Bár megvallom, most se tudom bizonyosan melyik a függöny és melyik a valóság mögötte?

Oh ha én azt tudnám János akkor... akkor... nos hát akkor tudnám. De nem akar inkább egy másik függönyön kotorászni? Hanem várjunk csak! — A grófnő aranykeretű lorgnont emelt a szeméhez és tetőtől talpig végigmérte Jánost. — All righth. Mindig mondom, hogy a legslamposabb embereken fest legjobban a kosztüm. Monsieur le marquis ön hódító. Jó lesz, ha visszavonulok öregségem bástyái mögé. De hol az ajka? Hiszen magának nincs is ajka?! Marquis! Ön fegyver nélkül indul a csatába? Nyálazza meg az ajkát. (A grófnő pirosító krétát szedett elő valahonnan). Hallja! Rögton nyálazza meg az ajkát. Mert különben én mindjárt... Oh pardon a kegyelmes úr itt hallgat bennünket... De hiszen ez csak egy kis segítség a maszkírozásban. —

A grófnő hirtelen átfogta János nyakát és forró-friss nedves szájjal megcsókolta. —

— Így! Most majd fog a pirosító — és a krétával dörzsölni kezdte János ajkait; olyan közel hajolva hozzá, hogy lehelete az arcába tüzelt.

— Nos? — sugta olyan közéről, hogy haja János homlokát csiklandozta. — Nos? — lehelte arcába huncut kacsintással. — Öreg vagyok-e vagy fiatal? —

De János nem tudott felelni. Ettől a csóktól valami csudálatos emléktelen emlékezés rázta meg egész testében. Valahonnan messziről, nagyon messziről jött ez a csók és idegeit a régi kamaszkori borzongások borzongatták. Valamifájdalmastávoliédesség kábulata borította el.

— Marquis, ön elmafláskodott — mosolygott rá furcsán a grófnő — Ön el fogja nekem mondani, hogy most mire gondol. De nem itt. Kérem, nyujtsa a karját. Nekünk némely függönyök körül nagyon fontos dolgunk van. Au revoir gróf úr!

És elindultak a beszédől zsivajos, selymektől suhogó terem ingó, tarka legyezőhullámozásában. János kábultan, lesütött szemmel vezettette magát. A síkos, sárga parkettet nézte, melyről a gyertyák sűrű aranyfénye felpárazott és melyben tipegő atlaszcipők piros sarkai tükröződtek, mint valami víz alatt úszó homályos virágok. És a karján a grófnő ruganyoshúsu forró karját tartotta remegve, mint a tüzet. De ez valami rejtelmes távoli tűz volt. Ez nem most volt és nem itt, hanem nagyon messze. Tiszavásárhelyi sötét akácok fölédtt éjszakák hősege jött fel régi szagokkal és a majsai bornak ize a szájába... Egyszer Andrea kocsiba szállt és mikor fellépett, a szél meglebbentette rövid szoknyáját. Akkor meglátta karcsu lábikráját térdig és nadrágjának csipkéje kivillámlott egy pillanatra. Azt a zsibbadást érezte most hátgerincében. Azt az ijedelmet.

— Nos, kedves és deli marquis-m, — mi ejtette oly nagyon gondolkodóba, hogy hozzám se szól?

— Bocsásson meg grófné... régi emlékek... Ön valakihez nagyon hasonlít és azért volt olyan különös hogy...

— Hogy? — firtatta a grófnő.

— Hogy megcsókolt. Akkor sohse mertem arra gondolni, hogy az az illető megcsókolhatja engem.

— Az volt a baj, kedves marquis. A földogra sohse gondol. Pedig talán Andreán is segített volna.

János megállt és riadtan nézett a grófnő arcába, akinek óriási fekete szemében valami meghatott lelkesedés csillogott és vérpírosra festett szép erős ajkain melankolikus mosoly rángott, mintha sírásba akarna fordulni.

— Csodálkozik, szép marquis? Hát ha maga Andrea jött el kosz-tűmben, álarcban ide magáért? Akkor mit csinálna szép marquis? Mért ijedt úgy meg? Csitt! Egy szót se kérdezzen! Én kísértet vagyok most. Hát csakugyan annyira hasonlítok Wertheim Andreához, mondja? Hiszen neki kék a szeme. És őt soha még gondolatban se csókolta meg? Csókoljam hát meg én még egyszer?... helyette? Fizessem az ő tartozását? (A grófnő nagy strucc toll legyezőjével takarva az arcát közelebb hajolt Jánoshoz) — Hátha most mégis én vagyok Andrea? — lehelte az arcába. — Csókoljam meg?... Szegény kis rövidnadrágos János akkor sokat szenvedett, tudom... Adjam meg azt a csókot?

János kábultan hunyta be a szemét. Egy fehér kasmírkendő világított fekete fák között és remegő íriszek kék vihara borította el, puha nedves szirmu íriszek... az ajkán s végigremegtek a testén, a talpáig

— Monsieur le marquis, el ne aludjék. Azért, hogy álmodik, nem muszáj aludni. Nem parancsol egy kis pezsgőt — szólalt meg a grófnő lágy fátyolos hangon.

Az öreg inas állt meg előttük egy nagy ezüst tálcával.

— Igyék, János! — A grófnő koccintásra nyújtotta a poharát. — Valami szomorú vad tűz lobogott a szemében. — Igyék, János, igyék. Aztán gyérünk és keressünk meg valakit. Még egy pohárral János. Úgy. Es most jöjjön, keressünk. Andrea, szegény, nem akarja magát visszahívni. Maga már nagyon messze van. Wertheimék mindig lemaradnak. Csitt, csitt, csitt. Ne nyissa ki a száját, ne kérdezen. Én egy kísértet vagyok. Kísértetekkel nem lehet beszélni. Jöjjön.

Es elindultak az aranypárás teremben. Mosolygó, fehércepfos rokokó urak bókoltak jobbra és balra előttük, aranyozott szalonszékjeikkel csörögve, fehér selyem bokák felett széles krinolinok ringtak. (Nagy virágharangok.) Egy nem hallható tuffinom harangjátékkal töltve meg a termet.

— Jöjjön csak, János. Itt nem kell bemutatkozni. Itt általános az intimitás, mert mindnyájan tudjuk egymásról, hogy nem azok vagyunk, akiknek látszunk. Ez a kosztüm őszintesége János. Azért óvakodjon a meztelenségtől. Mert mit vessen le az ember, ha annak sem hisznek. Pedig nem hisznek, János. Nem hisznek, nem hisznek! Ezt egy kísértet mondja magának. Jó a kosztüm, jó a függöny, Az utolsó lépés előtt a legjobb. Mert közel ereszt. Nem ünnepélyes. nem márványfenséges, nem tiszteletet és distanciát parancsoló, mint a meztelenség. Jó a kosztüm, jó a függöny, János. — A grófnő hangja remegett. — Ezt Andrea adja magának az útra most... most, amikor bemutatja magát barátnőjének, egyetlen igazi barátnőjének. Odanézzen! Most jön be az ajtón!

Jánosnak elállt a szívverése. Még nem látta, hogy mit lát. Az első forró édes ijedelem dermedése volt. Aztán az, hogy feküdt egyszer nyáron a fűben, mikor egy könnyű kis fehér hajnali felhő eloszlott az első napsugárban és lassan átkéklert rajta az ég és látta még legutolsó finom, fehér árnyékát.

Egy gyermek áll ott az ajtóban. Egy felnőttnek öltöztetett keskeny ezüstfehér homlokú finom gyermekleány fehérben és kékben, mint ő és ugyanaz az aranyhímzés is volt rajta. Mint ahogy kis testvérek öltöznek egyformán. Valami ismeretlen kis huga állt az ajtóban, nagy nedves fátyol mögött elsötétült sűrű szemekkel, melyek fölött vékony szőke szemöldökök figyelmes ijja feszült, fehérkék átlátszó hajnali felhő. Az első ébredő érzése az volt, óvatosan, gyengéden a kezére venni, mint egy kis fiatal pillét.

— Voilà. Mutatkozzék be kedves marquis — mondotta a grófnő halkán, megindultan. Barátnőm Claire. La marquise de mon coeur. Ne felejtse a függönyt.

Azután mély bókkal meghajolt, (az ezüst virágok szikrát hány-

tak) és egyedül hagyta őket. A zongorához ment és játszani kezdett. Valami melankolikus érzékiség fülledt édességétől vibráló régi menuette-et. A grófnő játszott és karikás nagy fekete szemei beleizzottak a selymek és legyezőtollaktól gomolygó terem gyertyafényes aranykódébe. Egy pontra tapadtak szemei. A terem tulsó sarkában egy férfi és egy nő állt. Kék és fehérben testvérekként egyformára öltöztetett két alak állt ott mozdulatlanul, egymás kezét fogva, mint kettős szobor. A grófnő játszott és nézte, hogy mozdulnak meg hirtelen, tétova mozdulatokkal, mint az állomjárók. A férfi közelhajlik. A nő legyezője mögé búvik menekül. Néhány lépés után megáll és mosolyogva visszanéz. A férfi utána. És a holdkörös mozdulatok-táncos kergetőzése folytatódik a menuettere. A nő az ajtóhoz menekül. A vállán keresztül (mint egy rövid villámlás) visszanéz, aztán eltűnik. A férfi utána.

Akkor elhallgatott a menuette. A grófnő zokogva a zongorára borult.

A kastély hosszú sötét folyósójába besütött a hold. Az ablakok négyszögein keresztül kemény, négyszögletes ezüst holdsziklákat fektetett a fekete alagútba. De nagyon messzire voltak egymástól. A krinolinós, parókás vízió mindig újra eltűnt a tárna sötétjében, mintha örökre oszlott volna el. Aztán hirtelen jelent meg az egyik ablak hold-négyszögében. Egy ezüst kristályba ezer év óta beledermedt lény. Elérhetetlenül messze a holdban. Aztán megint a sötétben láthatatlan selymek suhogása egész közel, láthatatlan könnyű lábak futása kopogott közel, egész közel.

A kastély holdas parkjában sohse látott, idegen fekete fák. Éjszakára idetévedt félelmes csordája özönvizelőtti százkaru hullószörnyetegeknek. Fekete kígyóágak görbülnek vonagló vad karolásokkal, valaki után, aki eltűnt közöttük és a roppant fekete törzsek ránganak, meg bősziült vak polipok egy kis puha meleg kéz érintésétől. És valahol a vonagló fekete karok dühödő sűrűjében egy asszony liheg, egy kis, forró meztelen asszonyi test.

Fuldokló suttogás:

— Klára! Itt vagy!

Halk, lihegő kacagás: — Nem tudom . . . Talán . . .

— Klára, meg vagy. Ez te vagy.

— Csak a legyezőm. Nem én vagyok.

— De ez te vagy.

— Nem én vagyok. Egy idegen kosztüm.

— Most! Ez te vagy.

— Paróka. Nem én vagyok.

— Klára —

— Festék, puder. Nem én vagyok.

— Nem én vagyok. Mégse. Még ez se.

Zilált csipkék fehér lobbanása a bokor mögött, mint egy felcsapó fehér láng és egy elfuló sóhajtás.

— Jh . . . János! . . .

Akkor a kastély balkonjáról megszólalt a grófnő éneke. Forró aransugárban szökött magasra a hang, mint egy rakéta útja az éjszakába és zokogó édesége lecsurgott a holdas parkra, mint az angyalok vére. Nyári Ilona még sohase énekelt ilyen szépen.

Egy órával később azon a balkonon két asszony beszélgetett. Az egyik nagy fonott nádszékben ült, arcát a holdnak fordítva csukott szemmel és mosolygott. Mint egy boldog álmu gyermek. Édes extázis szelíd ringató mámorra sugárzott a finom homloku keskeny arcáról, mely fehérebb volt, mint a hold. A kezével a másik asszony arcát simogatta lassu álmatag mozdulatokkal. A másik asszony egy zsámolyon ült lábainál és az ölébe hajtotta fejét, két karjával pedig átkarolta széles krinolinját mint egy szepegő gyerek, aki anyjába fogódzik.

— Ugye, hogy én öltem meg, Klára — beszélt a zsámolyon ülő. — Mondjad! Ne sajnálj, hiszen úgy is tudom. Mondjad. Akarom, hogy te kimondjad. Mert én öltem meg.

A másik asszony csukott szemmel mosolygott és simogatta az arcát.

— Nem tudod, hogy aztán még mi történt. Mindennek én vagyok az oka. Mert aztán ő elutazott. Másnap elutazott Olaszországba. Ha nem utazott volna el, talán minden másképp lett volna. Talán szégyeltem volna magam előtte. Hiszen én titokban igazat adtam neki. Hiszen én tudtam, hogy a léhaságom volt az idegen, a varszúz rajtam. Csak azt nem akartam, hogy . . . nem tudom, mit akartam. De úgy nem lehetett. Talán olyan voltam, amilyennek ő gondolja. De ő mégis csak kigondolt, mint egy verset. Véletlenül találta el. Nem nézett engem, nem látott engem. Sohse éreztem szemének azt a jó, jó közletről néző melegét, amivel minden éjjel álmodtam. Aztán itthagytott magamra. Elment Firenzébe, meg Rómába, meg Páduába, meg Nápolyba, meg Sicíliába. Elment múzeumokba és engem itthagytott az operában és leveleket írt. Leveleket. Minden héten. Gyönyörű leveleket. Nem akarta rólam való képét megzavartatni, azért ment el. Nem akarta, hogy az ő ideálját beszennyezzem. De hogy én közben milyen piszokba mászom itthon, az neki mindegy volt . . . Nem, nem, nem! Rossz vagyok, alávaló vagyok, hogy így beszélek róla! Üss meg Klára, üss meg! Azért öltem meg, mert ilyen rossz vagyok és most megölöm mindegyikre újra és újra. Jaj!

A grófnő felzokogott és Klára ölébe temette az arcát. Klára csukott szemmel mosolygott, csendes, mámoros mosolylyal és álmatag kezekkel simogatta a grófnő haját.

— Leveleket írt. Gyönyörű leveleket — sirdogált a grófnő Klára térdibe. — Kegyetlen leveleket. Az én rejtett szent, tiszta komolyságomról. Jobb lett volna nem olvasni őket. Nem is akarom, de nem bírtam ellenállni. Végül egészen megvadultam tőlük. Kidobtak az operából. Kidobtak a szó szoros értelmében. Nyilvános, borzasztó botrány volt. Az újságok is megírták. Nekem mindegy

volt. Nekem akkor már minden mindegy volt. Ittam. Igenis ittam. És a legtöbb dologra nem is emlékezem már pontosan, hogy történt. Arra az egész esztendőre alig emlékszem. Mintha álmodtam volna. Egy-egy jelenet van előttem. A többi ködben. És ha néha gondolni akarok rá, megfájdul a fejem. Itt hátul valami borzasztó nyomást érzek. De nem jut eszembe. Egész hónapok olyanok, mint a fekete lyukak. Nem tudom, hogy akkor mi történt. Az egy este volt, mikor kidobtak az operából. Úgy mentem el onnan, ahogy voltam, kosztümben. És egyenesen a Pityuhoz mentem az orfeumba. Ott ültünk a piszkos kis öltözőben. Nagy varietéplakátokkal volt teleragasztva a fal. Azt mondtam, hogy most már én vele akarok maradni. Az orfeumhoz akarok szegődni. Nem kérdezte, hogy mi történt. Ő beszélt egész éjjel. Elmondta, hogy őt mért dobták ki az operából. Lopott. De azt mondta el, mért lopott. És az egész életét. „Mert most már egyformák vagyunk.“ Borzalmas történet volt.

Másnap leszerződtem az orfeumhoz. Az igazgató boldog volt. Óriási gázsit kaptam. Disznóságokat énekeltem és táncoltam. Többre nem emlékszem. Előadások után nagy pezsgőzések voltak. Mindenféle ronda alakokkal. Azt se tudom kicsodák voltak. Nem is érdekelt. Mindegy volt. Szentgyörgyi és Henrik akkor Berlinbe voltak, azt hiszem. Aztán egy levél az apámtól, hogy nem vagyok többé az ő lánya és kitagad. Mikor elolvastam azt a levelet, gondolkodnom kellett egy ideig, hogy ki írhatta, mi ez? Nem mindjárt jutott az eszembe. Később egyszer egy délután, még az ágyban voltam, megjelent nálam Andrea. Délutántól estig tartott átölelve. El nem eresztett. Felfeküdt hozzám az ágyra és átölelt. Azt mondta, gyerekkorában is odabujt néha hozzám az ágyba, emlékszem-e? Este nyolcig nem vette le a karját a nyakamról. Azt hiszem beszélni akart Jánosról valamit, mert el is kezdte. De aztán nem mondott semmit. Ezután megint egy darab idő, sötétség. Egyszer egy földszinti páholyban a fenekén megláttam Szentgyörgyit. Az első érzés, mintha édesapámat láttam volna meg. Aztán valami eszeveszett dac. Azon az éjszakán hajnal felé huszártisztek támogattak le a lépcsőn olyan részeg voltam. Még valahova el akartak vinni. De a kapu előtt ott állt Szentgyörgyi kocsija. Ő nem volt ott, csak a kocsija. És a János inas állt ott egy bundával és rám adta és én beültem a kocsiba és a kocsija hazavitt. Ez úgy egészen magától történt. Attól fogva minden este ott ült Szentgyörgyi ugyanabban a páholyban. Vagy ötvenszer nézte végig ugyanazt az előadást. Egyszer már majdnem lerohantam a színpadról, hogy nekimegyek. Ha találkoztam volna vele, nekimentem volna. De sose találkoztam vele. Előadás után nyomtalanul eltűnt. Csak a kocsija várt rám minden hajnalban és János inas a bundával. És én minden hajnalban nem akartam beülni. El akartam menni a huszártisztekkel. És én minden hajnalba beültem a kocsiba és hazavitettem magam. Szép pneumatikus egyfogatu volt. Alicenak hívták a lovat.

És egyszer, tavasz felé volt, valamikor megszűntek a levelek.

Volt egy utolsó Ravennából és aztán nem jött több. Erre aztán egész rossz lett minden. Fekete. Csak Szentgyörgyi kopasz fejére emlékszem a páholy homályába. Sok pezsgőre, huszárattilák arany sujtásaira és János inasra, aki a prémes bundát tartja némán, parancsolóan, mereven és muszáj belebujni. És egyszer aztán, egy vasárnap éjszaka volt. (Velem, minden vasárnap történik. Vasárnap találkoztam először Bélával, vasárnap volt az, mikor belevágtam gyümölcskest. Ma is vasárnap van.) Éjjél után egy óra lehetett. Fent a kaszinóban ültem egy páholyban a huszártisztekkel. Négyen voltak. Nem tudom mit akartam, valakit hívni, a pincért, vagy a cigányt, vagy valamelyik kolléganőmet? Nem tudom csak felálltam és félrerántottam a függőnyt és akkor ott láttam négy lépésnyire Bélát, halálsápadtan, mereven állt ott így, mert a függöny mögül a hangomat hallotta. Egy pillanatig néztem csak rá, aztán csináltam valamit. Nem tudom, hogy mit. Nem emlékszem. Ha emlékezni akarok rá, itt hátul elkezd fájni a fejem. Valami borzasztó ocsmányság lehetett. Csak Béla arcára emlékszem. Pedig arra nem akarok emlékezni. Megfordult és kiment.

Klára aki eddig csukott szemmel mosolyogva feküdt hátra a karosszékekben, mint valami ringató bárkában, hirtelen kinyitotta a szemét és előrehajolt.

— Ezt nem tudtam — mondta ráncolt homlokkal. — Ezt nem tudtam.

— Igen. Ott volt és kiment. És én láttam, most utált meg. Láttam, soha többé nem fog visszajönni. Kiugrottam a páholyból és utánarohantam. A lépcső fordulójánál volt egy tükör, abban még láttam a hátát, ahogy lefelé ment. Ha kiáltottam volna, visszajött volna. Bistosan tudtam, hogy visszajönne ha kiáltanék. De lefeküdtem a földre, összeszorítottam a fogam és nem kiáltottam. Azért se! Hagy elmegy, hát menjen. Ha azt hiszi, hát higgye! Visszamentem a terembe. Szembejött Salgó. Nem láttam szinte egy esztendeje. Ott állt az ajtóban és várt rám. Talán Bélával jött. Megálltunk egymással szemközt. Elment? — kérdezte.

— Elment.

— Bánod? — kérdezte.

— Nem bánom, — mondtam.

De ekkor már elhatároztam, hogy megölöm magam. Salgó nagyon furcsán nézett rám. Nagyon sápadt volt.

— Te Ilona — mondja — mi sok szép dolgot csináltunk már együtt.

— Igen — mondom — sok szép dolgot.

— Kár, hogy a Kundryt is meg nem csináltuk még.

— Kár — mondom.

— De ugyis minden mindegy, mi? — mondta furcsa vad szemmel.

— Mindegy — mondom.

— Nem csudálkoztál rajta, hogy feléd se néztem mostanig.

— Nem — mondom.

(Folyt. köv.)

AZ ERDÉLYI MAGYARSÁG POLITIKAI MÓDSZEREI

Irtta: OLAJOS DOMOKOS

Nemrégem a fellegvári halálszikláról írtam egy cikket az ujságba. Egy pár évvel ezelőtt, amikor a frontokon igen-igen olcsó volt a drága emberi élet, Kolozsváron megmozdult a sziklaóriás és házakat és emberéleteket gázolt agyon. Most ismét acsarkodik. Kimentem a fellegvári-utra, megnézni a veszedelmes sziklaóriást és impressziókat gyűjteni. A tavaszi napfényben megszéledülten nyújtózkodott, de a veszedelmes repedések indokoltá tették a fellegvári lakók rémlátásait.

Három évvel ezelőtt is a tavaszi nap ilyen barátságosan és jószágos melegséggel bíborozta be a sziklatömböket és mégis indult a szikla halálos utra. Most sem lehet semmi jót várni tőle.

És ime: két szomszéd ott, ahol ma veszedelmes lakni — lármában veszekedett. Valami új kerítés miatt pattogott a perpatvar. Valami önkényes határkijavítás miatt. Már-már ököltre mentek, amikor a halálszikláról kezdtem velük beszélni.

Felfigyeltek. A lármát szégyenlősen abbahagyták és ijedős arccal, rémlátó képpel, egymást felváltva, egymás szavába vágva beszéltek arról a nagy-nagy halálos veszedelemről, amely a fejük felett lebeg. Az előbbi határincidenst elfelejtették, a közös nagy veszély setét fátyma közelebb hozta őket és megbékélve kértek, hogy írjam meg az ujságba, hogy életüket, házukat fenyegeti a haragos szikla, amely három évvel ezelőtt is... és így tovább.

A politikában is így vagyunk. Román és magyar egymásra acsarkodik. Sovén és nacionalista tajtékkal szidják egymást. Évszázadok óta Erdély sziklabércei közt együtt laktak. Voltak addig is kisebb-nagyobb bajok. Az erősebb mindig igyekezett elnyomni a gyöngét. Bár duzzogva, de mégis megtértek együtt. És egyszer jött a nagy háború, a nagy sziklaomlás. Ágyuk, gépfegyverek és golyók zápora. És házak rombadőltek és ezerszámra heverték az elgázolt halottak. Román és magyar megbékélve, véresen, a halál vitustáncában kimerülten, örökre elhallgatott s a hollók és férgék martaléka lett.

És a nagy tragédia nagy tanulságai mégis elsikkadtak. A gyengébből erősebb lett és a háborúra uszító sovínizmus ismét baka-fántoskodik, ismét a harag gyilokját lopja a szívekbe és a nagy veszedelemről, amely egész Európa fölött ismét tornyosodik, — már mindenki megfeledezett.

A háború a népek szabadságáért viharzott és a reakció évszázadokon át felépített kínai falát csak meggyengítette, de nem döntötte le. A kínai fal mögött a reakció most készülődik utolsó rohamra. Most van a vihar előtti nagy széfcsond, de mélyről, mintha mágneses mezők vonaglanának, félelmetes morajlás hallszik. Csak azok hallják, akiknek éles a füle. A demokrácia kontinentális erői is feszítik az

európai politikai élet atmoszféráját. A nagy világkonvulzió jelenkori fázisa csak az első állomáson van túl és jönni fog a második, esetleg a harmadik fázis, a világtörténelem még meg nem irt korszaka.

De itt egy pillanatra átadom a szót a nagy francia vátesznek, Romain Rollandnak, aki Barbusse kollégájának nemrégén a következőket írta: „... azok a konvulziók, amelyek jelenleg rángatják a világot, kezdetei csupán egy az emberiség hitében beállott hosszú válságnak, a felfordulások egy korszakának, amelyben a népekre sokkal súlyosabb rohamok várnak azoknál, amelyeken keresztülment.“

A gondolatom léghajója kissé magasra szállt, kontinentális politikai perspektivákat akart gyöngé ecsettel megfesteni; Romain Rolland, Barbusse súlyos neveit dobjak ki légbajónk csolnakjából és sok-sok oxigént engedünk ki a ballonból, hogy szálljunk mélyen alá és nézzünk szét a saját kicsinyes politikai életünk atmoszférájában. Bratianu, liberális kormány, Magyar Szövetség, Jósika báró, erőszakos választás, kicsinyes politikai perpatvar vagy ahogyan az a nyelvtörő görög szó mondja: batrachomyomachia.

Bizony békaegerharc, amit mi halálos komolysággal csinálunk. Még egy pár hónappal ezelőtt passzív-rezisztáltunk és ma már nyakig benne vagyunk a politikában. Szavazunk és választunk, renegátokat kiáltunk ki és kezdjük észrevenni, hogy a kormány úgy játszik velünk, mint macska az egérrel. Egy kicsit kezdők, egy kicsit naivak vagyunk, kinos baklövéseket követünk el, kipkedünk és kapkodunk és sokat hangoztatott kultúrfelelőnkkel és magasabb politikai iskolázottsággal nem tudunk az új politikai tereńumon egyetlen biztos lépést tenni. A múlt politikai doktrinánk kemény lovagi páncélja a román politikai élet porondján nehézkes, kevés mozgási szabadságot biztosít és könnyebb harci eszközökre van szükségünk, több raffinement kell ide és célravezetőbb politikai morál.

A Magyar Szövetség összetételével sohasem voltam megelégedve. Nemcsak azért, mert reakciós elemek voltak és vannak benne túlsúlyban, hanem azért is, mert ténykedései egy vidéki kaszinó szegényes koncepciójának a bélyegét viselik magán. Mentalitásánemhogy Nyugateurópai horizontokra emelkedett volna, hanem még a román politikai élet balkánizmusát sem volt képes megközelíteni és csak baklövéseket dadogott ki magából.

Az európai világeszmeáramlatok előtte terra incognita volt, amelyből olvasni nem tudott, de még a román politikai életben sem találta meg a helyes orientációt és legnagyobb politikai sikertelensége, hogy reakciós összetétele dacára nem volt képes még a Bratianukormánytól sem bizonyos, morális eszközökkel kivított sikereket elérni.

Ezzel szemben a választások alkalmából egy olyan határozatot hozott, melyet 48 órán belül vissza kellett szivnia és egy póthatározattal akart enyhíteni a dolgon, de ez sem volt különb a réginél és a magyarság bizony nem vette komolyan...

Mind ezt letetőzte a renegátokat termelő manifesztáció, amely egy magas politikai erkölcsi testület legelemibb attribútumait mel-

lőzte és a szövetséget, illetve a méhéből született választási intéző bizottságot valóban a vidéki kaszínók szokványos nivójára süllyesztette. Josika báró tragikumája, hogy a román politikai életben még semmi eredményt nem ért el számunkra, sőt... és ugyanakkor mint magas erkölcsi fórum megbélyegzett magyar embereket, rene-gátokká kiáltott ki más mentalitású politikusokat, amit megtehet egy politikai pártlap, de sohasem a Magyar Szövetség...

És itt tornyosodik ki a szükségessége annak, hogy a hivatalos romániai magyar politikai életnek új orientációkat kell keresnie; abból a szűk látókörből, amelyben sok jóakaratot, még több politikai baklövést és semmi pozitív eredményt nem tudott felmutatni, ki kell emelkednie és egy magasabb ívelésű, távolabbralátó, európai perspektívájú látókört kell keresnie, amely talán nem elégíti ki az utca morálját, de az itt élő magyarság messzemenő érdekeit több eredménnyel szolgálja és ugyanakkor jobb védelmi művekkel támasztja alá az egyetemes magyarság egzisztenciális érdekeit is.

Új politikai szempontok, merészebb koncepciók, több és mozgékonyabb aktivitás és új emberek kellene az élre...

Az európai reakció fellegrán tágas repedések meredeznek, melyről, a dolgozó milliók százazrei morajlanak és ismét megindulnak a halálszékelyek, amely felett a reakció fellegrán évszázadok óta uralkodott és most végső, halálos kirohanásra készül...

Magyarok és románok ne egymásra acsarkodjunk; az erősebb ostora embertelenül ne suhogjon; nézzünk a házunk és életünk felett lebegő halálszékelyekre és fogjuk meg egymásnak a kezét, mert a nagy leszámolásnál mi ugyanis csak statiszták leszünk. A nagy igazságtévést mások csinálják meg.

JEGYZETEK

LESZNAI ANNA: ELTÉVEDT LITÁNIÁK. BÉCS, 1922.

A bibliai írja: mikor Magdolnát, a hét poklon keresztülment asszonyt Krisztus elébe vitték sebek vermébe zuhant fenséges asszonyi szennyekért vádolva, hogy megkövezzék botlásaiért, Krisztus mindent megbocsátott neki, mert olyan szépen tudott szeretni és azzal akarta rádobatni az első követ, aki büntelenebbnek érzi magát nálanál. Senki sem akadt. Ezt válaszoltam nemrégiben az erdélyi képzőművészet egyik legmarkánsabb nőalakjának (kihez egy kis közöm is volt egyszer) mikor Lesznai Annáról beszélt nekem és ebből a krisztusi szemzőből tudom látni új vergődő kötetét is.

Lesznai Anna ezt a Magdolna-utat tette meg az „Édenkert“-től az „Eltévedt litániák“-ig. És mikor ezt leirom, jó tudatában vagyok, hogy asszonyi fájdalmakat és keserveket ilyen fülbemászó búgással síró könyv alig jelent meg emberöltők alatt még nemzetközi viszonylatokban is. Az „Édenkert“ csókbogyókkal megterhelt bokrai közt így vonul el az Élet szeméink elől száz csapóajtóval elrejtett leghatalmasabb titkunk vágyásáig: az Istenig. Ezek, milliók ősi, lerázhatatlanul ránkjármozó tragikumát kiélni küldött egyének élete mindíg robogóbb a közönséges életnél és pregnánsabb is. Ezek fiatalsga vad tűz, duhaj életakarás, mikor pedig testük egy rokkant vázá nyövik, melyből kipárolgófélben kődökbe burkol virágot, fát, házat és embert a vér, akkor lelkük ajtaján fekete vértben, követelőn és középkori békecséggel áll meg a Halál.

Lesznai Anna idáig jutott. Az „Édenkert“-ben még édeskés izük volt a csókoknak, az ölelések hűvös pihenésekbe karolnak, az „Eltévedt litániák“ tájékan azonban már minden gyönyör csak fájni tud:

„Meztelen vagyok és részeg
Céda fészek
Kiben csókos vészek osztoznak
Korbácsos kéz, kerítő ölelések:
Életre tördelt szeretőknek
Vijjogó karmos lakói“.

A fiatalsg záporai gyorsan elnyargalnak és a nyomukban kigőzölgő vérszag sokáig megbízsergeti az idegeket, de a test tüze erőlködő lelki emóciók kráterébe fulad és ellávásodik. Az asszony-ságában elviselt asszony (mint a fiatal kacárszásokba belefáradt falusi anyó, ki a biblíában keres vigasztalást) keserü kedvvel áll meg a záporok nyomán fakadt fák alatt: a levitézlett színészno egy lelkes fiatal költő darabjában visszasírja a nagy tavaszt, a poeta-asszony pedig letörli szája szögletéből az utolsó csók ízét és Magdolnaságával Krisztushoz és a problémák kútfejéhez, Istenhez tér:

„Rád nem ismerek senki szemében
Lucifer alszik a buza szemében
Az éhség . . . és nem béke.
S ha látni merek látom
Nem a tied a földnek népe
A föld nem zsámfolya lábodnak
Isten.“

Nincs is Krisztusnál nagyobb büszkesége az asszonyi nemnek. Olyan időket élünk, mikor a nő ősi „igazságtalanok“ jármából szabadulni vágyva egy új varázs szuggeszciója alá került (feminizmus?) és ama legjobbszívű szakállas ember szavai egy sosem látott vérözön hullámaival a lelkek legelrejtettebb zugaiba is előmlenek. Ma még nehéz erről beszélni, de a jelek egyre kétségbevonhatatlanabban azt igazolják, hogy elbitangult világunk Jeruzsálemébe most vonul be a mesékből és alakoskodásokból kivetkőzött igazi krisztusság. És már látjuk is néhányan, keserűen, de látjuk, hogy — Lesznai Anna szavaival élhessek — „az érett gyümölcs lehull“, a beteljesült vágyak lefoszlanak az álom magjáról mint érett dióról a barnult kéreg és aztán új Mariának kell jönnie, mert holnap kít akasztanak fel? A Koponyák hegyén lejátszódott szomorú jelenet óta még sohasem volt ilyen megváltásra szomjazó a homo sapiens nevű állat: nagy emberek kellenének, kiknek szelleme megvilágítsa az utat, mely e hatalmas éjszakából kivezet. És a Magdolnák előre büszkélkednek:

„Itt csudát csak koldus vágy terem. . .
Kik dus jövendőt hordtok nincstelen ölben
Asszonyi társak, segítők, hiva hívlak.
Ránk vár a föld és bizony ránk vár az ég is
Mi vagyunk a vágy.“

Asszony — kinek hivatása mégis csak a csók és a gyermek — nem is kapcsolódhatik bele szebben és vonaglóbban az örök problémákba Lesznai Annánál és ez legyen az „Eltévedt litániák“ büszkesége. Az asszony élete már a természet elrendezésében is tragikusabb a him sexualitásánál, neki az élet mindig nehezebb része jut. Lesznai Annában is maradandóbb értékű minden formái feminizmusnál az az ösigyökerű és örökrendelésű lázongás (helyen-helyen tehetetlen beletörődés), mely a nőt érő „igazságtalanságok“ rugóját is az Isten kincsesládájában keresi: a him az örökös változatosságot hajhássza, a nőtől, ki hosszú vágyások után már egyszer övé volt, undorodik: a nő pedig az első éjszaka után még lerázhatatlanabban csímposzkodik. Az igazi, civilizációtól és társadalomtól meg nem rontott állat-asszony nem is tud uralkodni, csak megalázkodni és sírni:

„Kívért kóbor kutya üvöltök a széllel
Elküldtek, eldobtak kegyetlen szeszélyel
Jaj, mire kellettem.“

Nagy figyelemmel rengeteget olvastam össze újonnan megjelent irodalmi művekből (már amennyiben a mai gyér irodalmi termelésből lehetett sokat olvasni) és Kosztolányi Dezső „Véresfejű költő-

jétől a legismertebb erdélyi versig minden alkotáson megelétem egy korszerű láz bélyegét: örökértékül adni. Új értelemben értve e szót, klasszicizmusnak lehetne nevezni ezt az örökértelműséget. Ady életén keresztül — mert az ő hatásához elég egy szó, vagy egy hangulat — különösképp a magyar irodalomban egészen előmlött az a Nietsche-áramlat, mely az élet értelmeit a zsenik kitermelésében és egy állandóérvényű vallásszerű világkoncepció megteremtésében látja. Ezzel kapcsolatosan azt is meg kell mondani: a „Zarathusztra“ hatását még egyelőre nem is láthatni igazi méreteiben — és itt már túl merek haladni Adyn is — mélyel a mai művészi alkotás légkörét alakította. Most az érték általánosulások idején a különböző művészeti irányzatokban épügy mint az egyénekben is sosemtapasztalt elemiséggel tör ki az univerzálítás vágya és a történelem végtelen élete lidércként fekszi meg a lelkeket. Hasonlóméretű lelki és társadalmi morajlások alkalmából a művészetek is filozófiai mélységekbe merülnek és fővonásuk *monumentalitás*. A magyar irodalomban Ady kitisztult fajtságának nyomdokain Lesznai Anna ennek az irányzatnak harsonája. És az „Eltévedt litániák“ világirodalmi büszkesége is ennek az irányznak.

Az a meggyőződés, hogy ez a kötet határátkö a magyar irodalomban s ezt nem a megszokott frázisok tonusában mondom.

KERESZTURY SÁNDOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj

A HANG ÉS A SZÍN KÖZÖS ESZTÉTIKÁJA

A zenei fejlődés egyre tarkább utvesztői között egyre jelentősegteljesebben kísért a hang és szín közös esztétikájának a problémája. A titkos összetevők, melyek ma a *Musica Nova* eredői gyanánt szerepelnek, egyre inkább zsugorodnak össze. A klasszikus zenei világfelfogás szentesített formahíszkegyje szétomlott, a romantikus áradozók dallambőségeitől a világ csömört kapott, új orientáció vágya szállja meg az alkotókat és fogyasztókat egyaránt. Az átalakulás e jelentős állapotában a zeneművészetet a képzőművészetekkel való egyre szorosabb kapcsolat segítette új meglátásokhoz. A jövő zeneművészeti gyakorlata az összehasonlításon fordul meg. A zene-impresszionizmus nem frázis, de nem is képlet. Élő valóság: festészet és zeneművészet kifejezési lehetőségeinek szoros közeledése és szerves egybeolvadása. A művészet elkülönített utjai egyre szűnőben s ahol a művészetek konstruktív és formai elemei a kölcsönzés és átültetés műveleteit kizárják, ott a művészeti társulás, a már Wagner Rikárd által oly szenvedélyesen hirdetett Gesamtkunstwerk eszméje lép előtérbe. A zeneművészetet kifejezési eszközeinek lényege és közlési lehetősége a festészethez állítja oda a legközelebb, hiszen a képzőművészetek országában a festészet terén nyilvánul meg az anyagszerűség legkisebb mértéke. A legkevésbé anyagszerű festészet után nyomban a zeneművészet következik. A zeneművészet hangmagaságának összetevő eleme a színskálára emlékeztet, viszont a zenekari hangszín rendkívül gazdag lehetőségei ismét a festészet szín-

csoportosításával válnak egyenrangúakká. Ahogyan a geometriai vonal mint konstruktív tényező a festészet világából egyre erőteljesebben szorul ki, éppen úgy egyre vesznek és kerülnek feledésbe azok a pontos formák, melyekre valamikor Haydn, Mozart és Beethoven esküdtek fel.

A társuló művészetek problémája, kifejezési lehetőségeiknek erőteljesebb kibontakozása ama új szempont, mely a jövő fejlődése számára új programot jelent. Művészetszociológiai alapon elindulva is vannak már szerény kísérleteink, melyek e törekvést a köz számára óhajtják hozzáférhetővé tenni. A tárlatok milliójébe egyre stíluszerűbben illeszkedik bele a kamarazene intim világa, szemnek és fülnek egyidejű művészi gyönyörűségei nem zárják ki egymást, nem is kelnek versenyre, hanem a paritás legeszményebb alapján szorosan és kiegészítően simulnak egymás mellé. Amit azonban a művészet szociológiai gyakorlati kísérletei megálmognak, azt elsősorban az alkotó munkának kell lelkiismeretesen szem előtt tartania. Mint-hogy a zeneművészet új konstruktív tényezői az irodalmon, mint régi szövetségesen kívül a festészzel keresnek rokonságot, az esztétikai és gyakorlati előmunkálatoknak kellene megcselekedniök mindazt, ami e társulási probléma lényegéhez ma szorosan hozzátartozik. A modern német esztétikusok, kik az újabb zenei fejlődés problémáival foglalkoznak, akarva-nem akarva nyúlnak az impresszionizmus irányának vegyi elemzéséhez. Walter Niemann az új zenei fejlődésre vonatkozó zenei monográfiájában már nyíltan valja, hogy az új esztétikai alap, melyen a zeneművészet lábát megveti, festészethez jár kölcsön.

A probléma legbiztosabb analógiáját zeneművészetnek és irodalomnak régi egymásra való utaltsága szolgáltatja elsősorban. A szöveg-nélküli, az abszolút zene patentírozott lovagjai ma hiába kardoskodnak elméletük csalhatatlansága mellett. A zene nem a hangok pusztja játéka, nem is a formák hideg architektúrája, hanem a gondolattal való szoros egyesülésnek egyre fokozatosabban kifejeződő vágya. Akár a vokális zeneművészetet tekintem, hol szöveg határozza meg a zenei kifejezést, akár a zene drámai megnyilvánulásaira ügyelek, hol gondolat mellett a színjáték s mozdulat lépnek fel újabb szövetségesekek gyanánt, végül akár a programzenét az új zenei irányzatnak e dédelgetett kedvencét vizsgálom, hol a konkrét találkozás nincsen meg s a szöveg epikája csak távolabbi meghatározások alakjában nyilvánul meg — a gondolat a zenét felemeli s főlénybe helyezi. Az új zenei fejlődésnek ez a tagadhatatlan jelensége joggal megkövetelné, hogy irodalom költészet és zene párhuzamosan haladjanak. Hogy a zeneművészet éber lélekkel figyelje az irodalom érveréseit. A költészetnek nem egy terméke egyenesen áhitozza a zene hatványaira való emelést. Mi fog történni, ha a zeneművészet *l'art pour l'art*-ot csinál és észrevétlenül, megértés nélkül halad el az irodalom mellett?

A történelem ez utóbbit igazolja. Mozarttól kezdődőleg, akit az alkalmatlan librettók révén a végzet sújtott, ez a fátum üldözte

a zeneművészetet egész napjainkig. Az alkotó zenészek humanisztikus műveltségének hiánya rengeteg bakot löt az elmúlt idők folyamán. A helyzet ugyan javult, az intellektuel irányzat a zenében is mindinkább tért foglal el, de a kontárok száma még mindig vég nélküli. S ha e reménytelen helyzet, mely ma lépten nyomon kísért, alkotó zeneművészetünket egyoldalú s elszigetelt guzsba köti, vajjon van-e, vagy lehet-e reményünk arra, hogy a festészettel való esztétikai társszövetség kérdése biztatóbban alakul? Az irodalommal való szövetség erkölcsi kényszerét a zeneművészet egész multja ajánlja számunkra, míg a festészetet illetőleg egyelőre csak határozatlan sejtésekkel kell beérnünk. A feladat súlyosságát nem lehet kétségbevonni, mindazonáltal a való tényeket sem lehet tagadásba venni. Az új zenei orientáció — főleg szöveg nélküli alkotásaiban — a festészet nyelvéhez simul. A modern zenekari színek egyre gazdagabb raffinériája tagadhatatlanul a festészettel kölcsönös. Nem helyesebb-e, ha a zeneművészet eme legújabb vonatkozásában az öntudatos művészetnek járja az útját, mintha öntudatlan vergődéseiben örök, mindenkor megoldatlan problémát tár fel a pozitívumok után vágyó világ számára?

JÁROSY DEZSŐ

SZÉLJEGYZETEK A CIVILIZÁCIÓ KÖRTÖRTENÉTE-NEK MARGÓJÁRA

- *Ki a legszebb pesti férfi?*
— *Friedrich István!*

Ezt a kérdést természetesen egy színházi hetilap tette fel olvasóinak. Hogy miért éppen egy színházi lap és miért nem a házasságközvetítők közlönye, azt nem tudom. Mégha a legszebb színészt kérdezte volna, akkor tudnék rá felelni, mert ugyebár a csábhim egyszersmind a legjobb színész is kell legyen az asztalton és a színházban egyaránt.

A probléma tehát az, hogy 1. ki a legszebb, 2. ki a legelegánsabb pesti a) asszony, b) leány, c) férfi? Szavazni a lapból kivágott szelvényekkel lehet, mégpedig a *közismerten* szép és elegáns emberekre. Nem tagadhatom, hogy én jó közönség vagyok s ezért állandóan figyelemmel kísérem ennek az érdekes versenynek az állását.

Tegnap például — aggodalommal értesültem, — hogy új nevek kerültek kombinációba. Hatvany Lili báróné 3307 szavazatát Prónay Pálné 500 szavazattal felülmulta. Viszont a legszebb leányok között harmadik helyen Andrassy Margit, a negyediken pedig Horthy Paulette nevei jelentek meg. Mindenesetre vigasztaló, hogy a gazdag cukorbárónőt, aki mégis csak zsidó volt, legalább megelőzte a különítmények deli vezérének neje. Szomorú eilenben, hogy a legitimista Andrassy még vezet a parvenü Horthy felett.

Hála Istennek a szép férfiak küzdelmében Friedrich István változatlanul legelől jár 4817 szavazattal. Ő mindig legelől van. Az októberi forradalomban, a bolsevizmusban, a fehér terrorban — mindenütt, még a szépségversenyben is. Nemrég azt álmodtam, — hogyne álmodtam volna, — hogy Dévénynél nagy sürgés-forgás volt, Károlyi Mihály vonult be Magyarországra fehér lovon, nagy

tömeg fogadta, grófok, főpapok, kiszagdák s a küldöttség élén — mit gondolnak, ki állott? Ugye kitalálták! Valóban Friedrich István állott s egyik kezében a szépségverseny gyönyörűnek ígérkező díszoklevelét, másik kezében az orgoványi erdő egy lombját szorongatva ilyen kiáltott:

— Kedves Mihályom, én mindent csak azért tettem, hogy végre hazahozhassalak!

KÁDÁR IMRE

SZABÓ LÁSZLÓ: MI OKOZTA AZ ÖSSZEOMLÁST ÉS A FORRADALMAKAT?

(Az Athenaeum kiadása 1922)

Ma már kétségtelenül megállapítható, hogy Magyarországon, ha még nem is a hivatalos, de az általános közvélemény hangulata újból október felé orientálódik. Lassan, de céltudatosan ver ismét gyökeret az első forradalom szelleme Magyarországon. A munkásosztály mellett, amely mindig forradalmi maradt, már újból kezd magához térni a nemzeti és keresztény jelszavakkal elkábitott középosztály. A magukra ébredés során megszüntek már az ország romlásának okait októberben keresni. A forradalom becsméréseiről most áttértek a romlás igazi okainak — egyuttal tehát a forradalmak okainak is — a keresésére. A háború pusztításai rettentő örökségül maradtak ránk és a romok eltakarításánál visszaszoríthatatlanul előtérbe tolu az a kérdés: *ki okozta?* . . . Ennek a kérdésnek komoly és elfogadható eredményekre számító kutatásánál azonban már nem lehet azokkal az eszközökkel célt érni, amelyekkel eddig Magyarországon a há-

ború és a két forradalom okait magyarázni akarták; a háború statisztikai adatok és a politikusok, diplomáták, hadvezérek többé-kevésbé objektív, informatív jelentőségű memoárjai már nagyjában megfelelnek arra a kérdésre: *Mi okozta az összeomlást és a forradalmakat?*

Erre a jobbára már tisztázott kérdésre akár feleletet nyújtani dr. Szabó László könyve, amelyre címül is magát a kérdést írta fel. Pontos és kimerítő kutatás helyett 9 hadvezérnek és 5 politikusnak a háború alatt szerzett benyomásait adja közre, amelyek bár felelős helyen levő egyének bizonyos mértékben pontos adatait tartalmazták, de az adatok felhasználásával nem tisztára tudományos, hanem militárista, tehát természetüknél fogva, sovíniszta, antidemokratikus szempontok játszottak közre.

A feljegyzések mindegyike a hadvezérek és diplomáták memoárjainak legjellegzetesebb részéből vannak kiválogatva s a figyelőt csakis abból a szempontból érdeklik, hogy ezek a részek is egyet bizonyítanak, nevezetesen azt, hogy a központi hatalmaknak minden erőfeszítéseik dacára is a háborút el kellett veszíteniök. A népi és az osztályok között fennálló kohezió, amely a Közép-európa területén lakó nemzeteket egymástól elválasztotta, már egymagában elegendő lett volna a vereségre. Az elégedetlenség, a defaitizmus, amely a frontokon levőket elfogta, meg a túlerő, már jóelőre eldöntötte a háború sorsát. Ami bennünket Szabó könyvéből főleg érdekel, az benne van a könyv bevezetésében és befejező részében, amelyben az

író saját megjegyzéseit adja közre. Ebből a néhány oldalra terjedő kommentárból tűnik ki az írónak a forradalomról vallott felfogása, amelynek könyvében messzehallható hangot ad. A forradalmaknak ez a magyarzata rokon, sőt mondhatni ugyanaz, amely a magyar közállapotokból és a nemzetiségi kérdés speciális magyar kezeléséből, illetve abból a rendszerből, amelynek a forradalom és az összeomlás közvetlen következménye; egyedüli és önként értendő s amelyet a progresszív magyar közvélemény már a háborút megelőző évtizedben magáénak vallott.

A háboru elvesztésének nem a frontokon megindult zsidó és defaitista agitáció, hanem az a széthulló állami és társadalmi koncepció volt az oka, amelyet a világháboru még jobban meglazított. „Azért vesztettük el a háborút” — mondja Szabó — „mert gyöngék voltunk, s oly körülmények között vesztettük el, hogy a vereség után logikusan, szükségszerűen forradalomnak kellett következnie“ A vereség után, amely akár militarista szempontból, akár a történelmi és társadalmi helyzetből származó szükségszerűségként állott elő, elkerülhetetlenül forradalomnak kellett jönnie. A forradalom nem emberek műve, az emberek csak áldozatai és eszközei a forradalomnak, de amint a Vezuvot nem bírhatják kitérésre, akként az emberek sem bírhatják forradalomra a népek millióit.

A könyvnek ez a hangja új, azaz, hogy régi, csupán újszerűen, szokatlanul hangzik. Mindenesetre a közszellemnek Magyarországon októberi értelemben való

változását jelzi, amelynek előbb-utóbb be kell következnie. De Szabó László könyvének érdekességét még az is emeli, hogy írója kurzista újság, hivatalos keresztény-párti lap szerkesztője volt és abban a pozíciójában mondta el ezeket a dolgokat, amelyekért Magyarországon két esztendővel ezelőtt csak börtön és internálás járt.

ERDÉLYI KÁLMÁN

ROMÁN KÖNYVEK ÉS FOLYÓIRATOKBÓL

COGĂLNICEANU MIHĂLY¹ Ez a név a magyarság körében is ismeretes azok előtt, kik a múlt század második felében figyelemmel kísérték Erdély történetét, most meg Radu Drogea ír róla terjedelmes könyvet. Cogălniceanu nagy szerepet vitt a 48-as forradalomban és később döntően a politika élére került. A forradalom bukása után Cuza Sándor moldvai fejedelemmel dolgozik együtt a múlt század elején nagyon is elhatalmasodott orosz befolyás ellen és a szétforgácsolódott fejedelemségek egyesítésén fáradozik.

A 48-as román generáció szellemi vezére Cogălniceanu. Nagy szerepe volt azokban a tárgyalásokban is, melyeket a magyar forradalom emigrációja kezdett a román közélet vezetőivel s becsületére váljon, hogy nem tagadta meg a magyar emigrációt. A magyar emigráltak ugyanis hamar megértik a helyzet kulcsát: az összeköttetések, melyekkel Ausztria ellenségeinek szövetségét keresik, általánosabb gazdasági érdekek zátonyán feneklenek meg, mind világosabbá válik, hogy az orosz-

¹ Radu Drogea: Mihail Cogălniceanu. Cluj, 1922.

osztrák szövetség, mely a magyar szabadságmozgalmat guzsba kötötte, csak egy hatalmas ékkel robbantható szét s ennek idegszála a Duna lehet. Klapka tábornok 1859 májusában megállapodást is létesít Cuza Sándor román fejedelemmel a magyar emigráció nevében. Az egyezmény legfontosabb pontja, az utolsó így szól: „kell, hogy a testvériség elve vezéreljen bennünket. Ez vezethet csak azon célhoz, mely felé törekednünk kell s ez a cél: a három dunai államnak, Magyar-, Szerb-Románországnak konföderációja.“

Cuza fejedelem a barátság hangsúlyozására a Szeret völgyében, Mákónál és Románban fegyverraktárakat emel a kihuzódott magyar forradalmár csoportoknak s a lerongyolódott magyar-lengyel különítményeknek szabad elvonulást enged Galac felé. A jasi osztrák konzul Gödel Lannoy 1860-ban tiltakozik is a dolgok ígyállása ellen, mire Cogălniceanu, mint miniszterelnök, a ki nem adatás elvét hangsúlyozza. Klapka 1861-ben kimélyíti Cogălniceanuékkal a szövetséget s ha a magyar emigráció közvetlen sikert nem is mutathatott fel, a duna menti konföderáció veszedelme mégis sokat jelentett Ausztria engedékenységében, mely a 67-es kiegyezéshez vezetett.

Az osztrák-magyar kiegyezés azonban egészen kicseréli a helyzetet keleten, Románia germán barátságba sodródik és ép Cogălniceanu képviseli azon a berlini konferencián, hol a Duna vidékének sorsát „elintézik“ s ugyan-csak ő egyengeti a Hohenzollern-dinasztia utját is a lelkekben. A német befolyásra támaszkodó osztrákellenes törekvések még egyszer

kísérletet tesznek ugyan Cogălniceanunál, hogy a magyar és román érdekközösséget együttes munkára acélozzák, de mindhiába, Bánffy István báró 1869-ben titkos levelet intéz a román miniszterelnökhöz, melyben a többek közt ezeket írja! „Magyarország, Erdély és Románia konföderatív egyesülése a legfontosabb politika, hogy ő felsége Hohenzollern I. Károly jogara alatt támadjon egy virágzó hatalom a Duna mentén“. Ettől a reakciós símogatótól azonban ugylátszik megijedt Cogălniceanu, mert nem válaszolt reá.

Ezek legyenek szeljegyzetek *Radu Drogea* könyvére.

FORRADALOM SZOCIOLÓGIÁJA. P. Andrei, a jasi egyetem tanára könyvet írt ilyen címmel, melyben egy forradalomelmélet megalkotásának szükségé mellett tesz vallást. Az ilyen világrengető katasztrófák után a forradalmak felburjánzanak és hatalmas vágyak fogják el a régi keretekben feszengő lelkeket. Minden nagyobb háboru után visszatérően szakadnak fel a kérdések: „Hogy valósulhat meg az igazi szociális jólét? Vajon lehetséges ez a már megtaposott úton, a társadalom mai keretei között? Vagy pedig szakitnunk kell a múlttal és az elégtelen jelennel? Elszakadhatunk a régi élet kötelekeitől, vagy nem? Szükség van egy megrázkódtatásra, hogy ez felrázza a muló egyéni elégedettségekbe részegült lelkeket? Megváltoztatható a mai társadalom egy forradalommal?“

„Igy válik politikai problémává a forradalom — mondja tovább P. Andrei. — De ez a jelenség az egész életet érinti és önkéntelenül fonódnak tovább kétségeinkbe: milyen értéke van ennek

ethikai szemszögből nézve? Megengedhető a forradalom irtozataival egy szebb és ideálisabb cél érdekében? Szentesíti a cél az eszközt? Ime hogy lesz a forradalom egyidőben ethikai problémává is.“

És így tovább. Igen komoly akarással és kritikával markolja meg ez aktuális és sorsdöntő problémát P. Andrei, de később a feleleteknél enged rideg magaságából. Az ethika elhomályosítja látását és lelke szögletében felütik fejüket az előítéletek. Végeredményében mégis azt a konkluziót vonja le, hogy az igazi forradalom melyre az emberiségnek is szüksége van: a *szellem forradalma*.

EURÓPA ÉS OROSZORSZÁG I
Oroszország és Európa mai tusa-
kodása — Mihai D. Ralea szer-
int — nem pusztá osztályharcot
hanem első sorban *ismeretelméleti*
birkozást jelent. A mai nyugati
civilizáció halódásában a feltétlen
hatalmat követelő *logika* vonaglik
és az eget és Istent ostromló
tudományos szellemmel szemben
ősi erőtől duzzadva, életrehiva-
tottan és helyetkövetelően rontott
be századunk kapuján kelet min-
den sebre ezerjófűvet kereső misz-
ticizmusa. Az orosz lelket világ-
megváló ambíciók fütik és mikor
a szlávság ilyen kozmikus fel-
adatairól van szó, minden orosz
egynek érzi magát. Mult nya-
runkon a bolsevik csapatok
lengyelországi inváziója idején
Párisban a Dosztojevszkij-ünnep-
ségre összesereglett emigrációs

¹ Mihai D. Ralea cikke a Gândirea-ban. — H. Massarik: Europa und Russland, zur russischen Geschichte und Religionsphilosophie. — Alexenschi: La Russie et l'Europe.

sok nemesség elfeledte a szovjet-kormány ellen táplált ellenséges indulatait és mindenekelőtt Oroszország győzelmét, kérte a gondviseléstől.

A nyugati kereszténység nem töltötte be hivatását — ezt nem is tehetette mihelyest Nagy Konsztantinnak sikerült udvari méltóságokkal és más világi javakkal kisajátítani a papságot — és kultúrája a hellén műveltség romjaiból épült fel, amely pedig már egyszer azért omlott össze, mert nem bírta kielégíteni a lelkeket. A keresztény koncepció hellénizálódott. Az az erős kritikai szellem, mely az európai lelket megmérgezte, elnyomta és elhomályosította a krisztusi tendenciákat is és ha Krisztus leszállana a földre, nem ösmerne rá vallására, úgy járna mint mikor a síró Jeruzsálembé megérkezett.

Nem kell lebecsülni tehát azt a hatalmas szakadékot, mely a mai nyugati kereszténység és a még tapogatódzásokba örvénylő orosz lélek között tántorog. Faji vonatkozásaiban kell mérlegelni ezt a kérdést. „Épen mert a harc nyílt — fejtegeti Mihai D. Ralea — nem lehet tudni melyik oldalon lesz a győzelem. Pílátus már ötven év múlva nem is emlékezett Krisztusra. A nagy befolyások észrevétlenül haladnak el mellettünk s egyszer váratlanul csak arra ébredünk hogy egy új világban vagyunk... Lehet, hogy most is közel vagyunk a logikai szellem végnapjaihoz s még közelebb egy új valláshoz. Mindenesetre egy Tolsztoj és Dosztojevszkij könnyebben meghódítja az öreg kontinenset, mint akarmelyik imperiálizmus hadserege.“

KERESZTURI SÁNDOR

NAPKELET HIREI

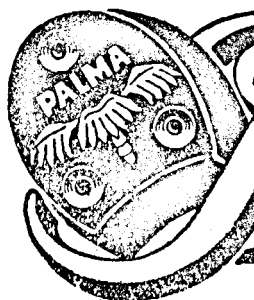
A *Napkelet* március végén a kolozsvári magyar színművészek bevonásával Szatmáron és Nagykárolyban estélyt rendez. Május második felében 2 napig tartó ünnepségek között Petőfi Sándor hallhatatlan emlékének áldoz Kolozs-

váron és ez alkalomból ünnepi számot ad ki. A *Napkelet* Petőfi-estélyein az erdélyi magyar író- és művészvilág színe-java vesz részt.

Kádar Imre *Idegen katona* című egy felvonásos megjelent könyvalakban is. Kapható mindenkönyvkereskedésben.

Elegáns nők **YES** porcellán pu-
csak amerikai **YES** dert használnak
Zöld zárószallag nélkül hamisítvány.

Transsylvania
mentholos sósborszesz
egy házból se hiányozzék.
Kapható mindenütt!

A valódi
Palma
kavicsok sarkak
Békeminőségben
mindenütt kapható

SZAMOSUJVÁRI

SERTÉSHIZLALÓ
ÉS HUSIPARI R.-T.

SZAMOSUJVÁR

Erdélyi

Mezőgazdasági

**Részvény
Társaság**

CLUJ

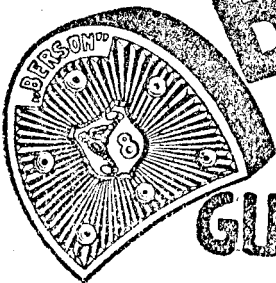
Erdély legértelmesebb
magyar nyelvű heti képes
gyermek lapja a

Cimbora

Megjelenik
hetenként minden
vasárnap 16 oldal
terjedelemben,
sok-sok képpel és
mesével, ismeret-
terjesztő cikkekkel.
Kiadja a

Szabadsajtó könyv-
nyomda és lapkiadó r.-t.
Szatmár.

Előfizetéseket minden
erdélyi könyvkereskedés
továbbít.

BERSON

GUMMISAROK

Mezőgazdasági Bank és Takarékpénztár R.-T.

KOLOZSVÁR, FÓTÉR 9.

○○○○○

FIÓKINTÉZET: DÉS

Betéteket elfogad könyvecskére vagy folyószámlára a legmagasabb kamatozás mellett. — *Leszámitól* váltókat és kölcsönöket a legelőnyösebb feltételek mellett folyósít. — *Áttulások*at Középeurópa bármely államába fix-áron, vagy napi árfolyamon a leggyorsabban és a legjutányosabban eszközöl.

AGRÁR TAKARÉKPÉNZTÁR RT. MAROSVÁSÁRHELYEN

Saját tőkéje : 24,000.000 Lei

Fióköntézetet: Csíkszereda, Gyergyószentmiklós, Kézdivásárhely, Marosludas, Nagyenyed, Nyárádszereda, Parajd, Sepsiszentgyörgy, Székelykeresztúr, Székelyudvarhely.

Érdekköréhez tartozó ipari és kereskedelmi vállalatok:

Marosludasi Mezőgazdasági Termény- és Áruraktár r.-t. Marosludas,
Fischer-féle folyékony pótkávégyár r.-t. Marosvásárhely,
„Vinegra“ ecetgyár b. t. Marosvásárhely,
Székely és Réti Erdélyrészi Butorgyár r.-t. Marosvásárhely,
Tégla és Agyagárugyár r.-t. Marosvásárhely,
Megyesfalvi Gőztégla- és Cserépgyár r.-t. Megyesfalva,
Erdélyrészi Építő r.-t. Marosvásárhely,
Székely Gazdák Szövetkezete, Marosvásárhely,
„Orient“ behozatali és kivitelű r.-t. Marosvásárhely,
„Coloniale“ kereskedelmi r.-t. Marosvásárhely,
Székelyudvarhelyi Bőrgyár r.-t. Székelyudvarhely,
Osmarosszéki Faipari r.-t. Szováta,
Domniki Faipari r.-t. Domnik,
„Fortuna“ zsiradék és vegyipari r.-t. Marosvásárhely,
„Romanopharmacia“ vegyszeti gyár r.-t. Marosvásárhely,
Lingner szövőgyár r.-t. Nagyenyed.

Foglalkozik a banküzlet minden ágával!

Erdélyi Bank

és Takarékpénztár R.-T.

CLUJ—KOLOZSVÁR

Piata Unirii (volt Mátyás király tér) 32. szám.

(Saját ház)

Alapítva:
1894-ben.

Fióköntézet:
TORDÁN.

Leggyorsabban eszközöl átutalásokat a belföld és külföld bármely piacára a legelőnyösebb feltételek mellett. Idegen pénzek vétele és eladása. — Betéteket a legmagasabb kamatláb mellett gyümölcsöztet naptól-napig és azokat felmondás nélkül bármikor visszafizeti. Betéteket terhelő tőkeamatadóta bank sajátjából külön fizeti

GANZ

villamossági
részv.-társaság
üzemvezetősége
Kolozsv., Széki-
palota. Tele-
fon: 403. sz.

Elvállal elektromos
világítási berendezéseket. — Anyagok állandóan raktáron :: ::

Fülöp Ferenc

műasztalos. Cluj-Kolozsvár, Strada Pata

(volt Garai János-u.) 114 sz.

Tervez és készít háló-, ebédlő-, uri-, fogadó- és leányszobákata legegyszerűbbtől a legmodernebb kivitelig. Valamint boltberendezéseket és portálokat kifogástalan minőségben.

ÁTUTALÁST

bármely külföldi országba
közvetlen összeköttetéssel
■ alapján eszközöl a ■

KÖZGAZDASÁGI BANK

UNIÓ-UTCA 20.

III

Váltóeszámitolás! Beté-
tek naptól-napig való ka-
matoztatása. Átutalások
belföldi forgalomban! ■
Idegen pénznemek vétele
és eladása ■

Megjavult a közbiztonság

Már nem fojthatja meg
az az átkozott köhögés,

mert megérkeztek
békebeli minőségben

az Egger-féle gyógycukorkák

Kapható minden
gyógyszertárban és drogeriában

MODERN KÖNYV ÉS ZENEMŰKERESKEDÉS

a világirodalom
legkiválóbb és
legfrissebb alkotásainak; bel- és
külföldi napila-
pok, folyóiratok,
divatlapok stb.
állandó nagy-
raktára a

FRIEDMANN HIRLAPIRODA
CLUJ-KOLOZSVÁR. FÖTÉR 26 SZÁM.

Hirsch Ödön
szeszgyára

Cluj,

Magyar-utca 86 sz.

Keleti Újság

és az

5 Órai Újság

a

legnépszerűbb

BCU Cluj / Central University Library Cluj
napilapok.

NAPKELET

a legolvasottabb folyóirat